

69. Yansıma Sözcüklerin Çevirisinde İnsan ve Yapay Zekâ Tercihlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış: Asteriks Örneği¹

Fatma TÜRKMEN²

Yusuf POLAT³

APA: Türkmen, F. & Polat, Y. (2024). Yansıma Sözcüklerin Çevirisinde İnsan ve Yapay Zekâ Tercihlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış: Asteriks Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 1294-1320. DOI: <https://zenodo.org/record/13338071>

Öz

Çeviri kavramı, modern çağ boyunca önemli bir evrim geçirmiştir. Kavramın tanımı zaman, mekân ve sosyokültürel değişimlerin yanı sıra çeşitli kuramsal bakış açıları tarafından şekillendirilmiştir. Esas olarak çeviri, çevirmen tarafından uygulanan bir dizi bilinçli işlem aracılığıyla kaynak metnin erek metne dönüştürülmesi süreci ve sonucudur. Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle çevirmen tarafından uygulanan işlemler dizisine çeşitli çeviri araçları dahil olmuştur. Bunlardan biri yapay zekâ ve bir yapay zekâ aracı olan ChatGPT'dir. Çeviri eyleminde yapay zekâ kullanılmasındaki amaç, daha az çabayla kısa sürede kaliteli çeviriler elde edebilmektir. Bu çalışmada kavramsal çerçeveyi yansıma sözcükler, bu sözcükleri inceleme konusu yapan alanlar, çeviribilim ve çeviri stratejileri ile yapay zekâ oluşturmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu çalışma için René Goscinny ve Albert Uderzo'nun erişilebilen Asteriks çizgi roman serilerinden alınan toplam 89 Fransızca yansıma sözcük listelenmiştir. Listelenen bu sözcükler yapay zekâ aracına önce bağlam verilmeksizin daha sonra bağlam verilerek çevirtilmiştir. Ardından bu sözcüklerin Türkçe çevirileri, Javier Franco Aixelá'nın kültürel öğelerin çevirisi için önerdiği çeviri stratejileri temel alınarak incelenmiş ve insan çevirmenler ile ChatGPT tarafından kullanılan çeviri stratejileri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalı inceleme sonucunda da yansıma sözcüklerin çevirisinde insan ve yapay zekâ tercihleri arasındaki benzerliklerin, farklılıkların ve ortaya çıkan sorunların belirlenmesi amaçlanmaktadır. İnceleme sonuçları yapay zekânın çeviri sürecindeki yoğun emeği ve uzun süreyi kısaltmakla kalmayıp çevirinin niteliğini de kısmen arttırdığını ortaya koymaktadır. Nitekim yansıma sözcüklerin

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmada Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalında yürütülmekte olan "Yansıma Sözcüklerin Fransızcadan Türkçeye Çevirisi" başlıklı yüksek lisans tezi için derlenen veriler kullanılmaktadır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %12

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 28.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13338071>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² YL Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık ABD / MA Student, Kırıkkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Western Languages and Literatures, Department of French Translation and Interpreting (Kırıkkale, Türkiye), turkmennfatma@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4954-627X> ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>, ISNI: 0000 0004 0595 9528 Crossref Funder ID 100019442

³ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık ABD / Prof., Kırıkkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Western Languages and Literatures, Department of French Translation and Interpreting (Kırıkkale, Türkiye), yusufpolat@kku.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9341-6643> ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>, ISNI: 0000 0004 0595 9528 Crossref Funder ID 100019442

çevirisinde insan çevirmenlerin çeviri önermedikleri durumlarda yapay zekanın çeviri önerisinde bulunduğu, gerektiğinde anlık sözlükselleşmeye başvurduğu görölmüştür.

Anahtar kelimeler: dilbilim, çeviribilim, yansıma sözcükler, çeviri stratejileri, yapay zekâ

Comparative Perspective on Human and Artificial Intelligence Preferences in Translating Onomatopoeic Words: The Case of Asterix 4

Abstract

The concept of translation has undergone significant evolution throughout the modern era. Its definition has been shaped by time, space, and socio-cultural changes, as well as various theoretical perspectives. Essentially, translation is the process and outcome of transforming a source text into a target text through a series of deliberate actions applied by the translator. With the advancement of information and communication technologies, various translation tools have been incorporated into the sequence of actions employed by translators. One of these tools is artificial intelligence, specifically the AI tool ChatGPT. The aim of using AI in translation is to achieve quality translations in a short time with less effort. This study's conceptual framework includes onomatopoeic words, fields examining these words, translation studies, translation strategies, and artificial intelligence. In this context, a total of 89 French onomatopoeic words taken from the accessible Asterix comic book series by René Goscinny and Albert Uderzo have been listed for this study. These listed words were first translated using the AI tool without context and then with context. Subsequently, the Turkish translations of these words were analyzed based on the translation strategies proposed by Javier Franco Aixelá for the translation of cultural elements, comparing the strategies used by human translators and ChatGPT. The aim of the comparative analysis is to identify the similarities, differences, and emerging issues between human and AI preferences in the translation of onomatopoeic words. The findings reveal that artificial intelligence not only reduces the intensive labor and long duration associated with the translation process but also partially enhances the quality of the translation. Indeed, in cases where human translators did not propose translations for onomatopoeic words, the AI provided translation suggestions, resorting to instant lexicalization when necessary.

Keywords: linguistics, translation studies, onomatopoeic words, translation strategies, artificial intelligence

4

Statement (Thesis / Paper): This study uses the data compiled for the master's thesis titled "Translation of Reflection Words from French into Turkish", which is being conducted at Kırıkkale University, Institute of Social Sciences, Department of Translation and Interpreting. It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 12

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article,

Article Registration Date: 28.05.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-**Publication Date:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13338071>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

Dilsel gösterge dizgesi olarak gösteren ve gösterilen boyutlarını içeren A dilindeki iletinin, B dilinde (veya erek dilde) yeniden dile getirilmesine dayanan çevirinin çok boyutlu ve çok bileşenli niteliği kendisini inceleme konusu yapan çeviribilime de yansır. Nitekim disiplinler arası bir bilim dalı olarak çeviribilim diller ile kültürler arası iletişim ve etkileşim, dilsel yapıların karşılaştırmalı incelenmesi, yazınsal yapıtların çeviri süreçleri, çeviri sürecinde toplumbilimsel ve ruhbilimsel etkenler, bilgi ve iletişim teknolojileri, etik ve profesyonel standartlar gibi geniş bir konu alanını kapsar. Bu çalışmaya konu edilen yansıma sözcüklerin Fransızcadan Türkçeye çevirisi bir yanıla dilbilimin, diğer yanıla çeviribilimin, diğer bir yanıla da bilgi ve iletişim teknolojilerinin inceleme alanına girmektedir. Dolayısıyla araştırmada bu üç alanın kavram ve terimleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada, 1986 ile 2017 yılları arasında Kervan Yayınları, Remzi Kitabevi, Bulvar Gazetesi ve Tercüman Gazetesi tarafından Türkçe çevirileri yayımlanan, René Goscinny ve Albert Uderzo'nun Asteriks çizgi romanlarının özgün metinleri ve insan çevirmenler ile ChatGPT 4 tarafından önerilen Türkçe karşılıkları incelenmiştir.

Yansıma sözcüklere yönelik dilbilim alanında ve çeşitli dil çiftlerinde çalışmalar mevcuttur. Fakat çeviribilimsel olarak ele alındığı yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmalara göz atıldığında bu yöndeki çalışmaların Türkçe ve Fransızca dil çiftlerinde (Kılınç, 2014; Seppala, 1998; Kosakai, 2011; Meinard, 2021) fazla olmadığı görülmektedir. Bunlardan Kılınç tarafından yapılan çalışmada (2014) Kenji Miyazawa'nın Yamanashi adlı eserinde yer alan yansıma sözcüklerin Türkçeye çevrilirken karşılaşılan sorunları ele alınmıştır. Araştırmacı, kültürel uygunluk kavramının önemine vurgu yapmakta, bunu da kaynak dildeki yansıma sözcüklerin hedef dilin kültürel bağlamında doğru anlaşılmadığında okuyucunun öyküyle olan bağını koparabilmesine dayandırmaktadır. Kılınç Japonca'da sessizliği ifade eden ve Türkçede doğrudan bir karşılığı bulunmadığını belirttiği yansıma sözcükleri bu duruma örnek göstermekte, yansıma sözcüklerin genellikle doğrudan yani bire bir çeviri stratejileri yerine, hedef dilin biçimsel ve kültürel özelliklerine uygun ifadelerle aktarılması gerektiğini ileri sürmektedir. Araştırmacı, buna ek olarak ana dili Japonca olmayanlar için Miyazawa'nın yapıtlarındaki özgün yansımaları anlamının zor olabileceğini, bu zorluğun da farklı seçenekler sunularak aşılabileceğini belirtmektedir. Kılınç araştırmasında son olarak yansıma sözcüklerin çevirisinde erek dil okuyucularının öncelenecek özgün biçime bağlı ve anlaşılır bir aktarımın gerekliliğini vurgulamaktadır. Konuya ilişkin diğer bir çalışma Seppälä (1998) tarafından yapılmış, araştırmacı tarafından Garfield çizgi romanında geçen yansıma sözcüklerin İngilizceden Fransızcaya çevirileri incelenmiştir. Tezde yansıma sözcüklerin evrensel olmadığı ve bu açıdan diller arasında önemli farklılıklar bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Bu çerçevede her dilin kendine has bir ses düğüsü olduğundan, yansıma sözcüklerin algılanışı ve ifade biçimlerinin değişkenlik gösterdiği vurgulanmaktadır. Çalışma, özellikle çizgi romanlar gibi görsel ve sözel bileşenlerin bir arada olduğu metinlerde, yansıma sözcüklerin dilin sadece ses yönünü değil, aynı zamanda görsel yönlerini de yansıttığını vurgulamaktadır. Araştırmacı yansıma sözcüklerin bu özelliklerinin çevirisini zorunlu kıldığı, sonuç olarak yansıma sözcüklerin evrensel olarak algılandığına dair yaygın inanışın aksine, bu sözcüklerin dilin ve kültürün özelliklerine göre şekillendiği ve bu nedenle dikkatle çevrilmeleri gerektiği sonucuna varmaktadır.

Yapay zekâ ve çeviri ilişkisini ele alan çalışmalara göz atıldığında Kumlu ve Okul (2023) ile Yıkar (2023) tarafından yapılan araştırmalarla karşılaşılmaktadır. Kumlu ve Okul (2023) insan çevirmenler ve yapay zekâ uygulamalarının çeviri yaklaşımlarını karşılaştırmış, özellikle kültürel birimlerin çevirisinde kullanılan stratejileri çözümlenmeye çalışmışlardır. Yazarlar bu amaçla insan çevirmenlerin, kültürel birimleri çevirirken karşılaştıkları zorluklar ile karar verme süreçlerini incelemiş, yapay zekâ

uygulamalarının bu süreçteki performanslarını değerlendirmişlerdir. Araştırma verileri yapay zekânın önerdiği çeviri ürünlerin, kültürel birimleri koruma ve doğru bir şekilde aktarma bakımından yetersiz kalabildiklerini ortaya koymakta, ancak yazarlar teknolojik ilerlemelerle bu uygulamaların geliştirilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmektedirler. Aynı doğrultuda Yıkar (2023), yapay zekâ tabanlı dil ve çeviri teknolojilerinin Farsça-Türkçe dil çiftinde sergilediği çeviri performanslarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma, ChatGPT dil modelinin doğal dilde metin çevirisi ve metin üretimi alanında önemli bir eşik temsil ettiğini ortaya koymuş, ancak modelin dil yapısı ve sözcük anlamlarını tam olarak kavrayamama gibi sorunlarını da belirlemiştir. ChatGPT'nin çeviri performansı özellikle günlük dil çevirilerinde yüksek bulunurken, yazınsal metinler ve özel isimler gibi karmaşık birimlerin çevirisinde sınırlı bir performans sergilediği gözlemlenmiştir. Çalışma, yapay zekâ destekli çeviri sistemlerinin eğitilmiş insan çevirmenlerle birlikte kullanılmasının, özellikle karmaşık ve hassas metinlerde daha etkili sonuçlar vereceğine işaret etmektedir.

Yukarıda sunulan kuramsal ve kavramsal çerçevede yer alan bu çalışmada “Yansıma Sözcüklerin Fransızcadan Türkçeye Çevirisi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere toplanan verilerin sınırlı bir bölümü kullanılmıştır. Bu veriler kullanılarak yansıma sözcüklerin insan ve makine çevirmenler tarafından hangi çeviri stratejileri kullanılarak çevrildiği sorusunun yanıtı aranmaktadır. Söz konusu tez için oluşturulan veri tabanı 401 yansıma sözcük içermekte olup çalışmanın sınırlılıkları çerçevesinde bu ögelerin arasından insan kaynaklı 31, hayvan kaynaklı 28, doğal kaynaklı 30 yansıma sözcük bu çalışma için seçilmiştir. Dolayısıyla çeviri eleştirisini amacı taşımayan bu çalışma aşağda sıralanan çizgi romanlar ve seçilen yansıma sözcükler ile sınırlıdır. Makale üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, alanyazında yansıma sözcükler hakkındaki çalışmalara yönelik bilgiler verilmiş ve araştırma yönteminden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, kuramsal çerçevede yansıma sözcükler, çeviri stratejileri ve makine çevirisi hakkında detaylı bir çalışma sunulmuştur. Üçüncü ve son bölümde ise araştırma verilerinden yola çıkılarak bulgular tespit edilmiş ve sonuç bölümünde elde edilen veriler ortaya konmuştur. Çalışma sonucunda yansıma sözcüklerin kültüre özgü boyutları ve nedenli gösterge sınıfında yer almalarına bağlı olarak yapay zekâ çevirmenin bu birimleri çevirirken insan duyarlığını sergileyemeyeceğine yönelik sonuçlar elde edilmesi beklenmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada, yukarıda sıralanan sınırlılıklar ve amaçlar çerçevesinde öncelikle Türkçe ve Fransızca dilbilim alan yazınında yansıma sözcükleri ele alan çalışmalar incelenmektedir. Ardından çeviribilim alan yazınında yansıma sözcüklere, çevirmene ve çeviri stratejilerine ilişkin incelemeler gözden geçirilmektedir. Daha sonra René Goscinny ve Albert Urderto'nun Asteriks çizgi roman dizisinin erişilebilen nüshalarında⁵ yer alan 88 Fransızca yansıma sözcük ile bunların Türkçeye çevirilerinde insan çevirmenlerin ve ChatGPT'nin yaptığı strateji tercihleri listelenmekte, söz konusu çeviri tercihleri karşılaştırılmaktadır. Çalışmada Javier Franco Aixela (1996)'nın tanımladığı çeviri stratejileri temel alınmaktadır.

Makalede Gürbüz ve Şahin (2018, s. 105) tarafından nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması nedeniyle karma yöntemler arasında yer verilen zenginleştirilmiş desen kullanılmaktadır. Veri toplama tekniği olarak “arşiv kayıtları ve çeşitli materyalin araştırma konusu veriyi toplama ve çözümleme işleminde” şeklinde tanımlanan (Gürbüz ve Şahin, 2018) belge incelemesi tekniğinden

⁵ Astérix le domaine des dieux, Astérix le goths, Astérix et les lauriers de César, Astérix la grande traversée, Astérix légionnaire, Astérix le combat des chefs, L'odyssée d'Astérix, le tour de Gaule d'Astérix, Astérix chez les Belges, Astérix et Cleopatre, Astérix et le chaudron, Astérix en Hispanie, Astérix aux jeux olympiques.

yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda, Asteriks çizgi romanlarının 1986-2017 tarihleri arasında Kervan Yayınları, Remzi Kitabevi, Bulvar Gazetesi ve Tercüman Gazetesi tarafından yayınlanmış çevirileri ile bu çevirilere kaynaklık eden özgün metinler taranmıştır. Tarama sonucunda belirlenen Fransızca yansıma sözcükler ile Türkçe karşılıkları Excel yazılımı aracılığıyla oluşturulan bir veri tabanında toplanmıştır. Veri tabanında kaynak metinde geçen yansıma sözcük, erek metinde önerilen karşılık, insan çevirmen tarafından başvurulan strateji başlıklarının yanı sıra erişilebilen kaynak metnin tarihi, yazarı, yayınevi, erek metnin tarihi, çevirmeni, yayınevi gibi bilgilere yer verilmiştir.

3. Kuramsal çerçeve

3.1. Yansıma sözcükler

Türk Dil Kurumu'nun internet üzerinde yer alan güncel sözlüğünde yansıma sözcükler; “doğa seslerini taklit ederek oluşturulan, onomatope olarak da bilinen ses taklitli kelimeler” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Bu başlık altında yer alan örnekler arasında "gürültü", "şırıltı", "bıngıldak", "güm güm", "vızıldamak" gibi ifadeler yer verilmektedir.

Konuya ilişkin dilbilim alanyazını incelendiğinde yansıma sözcüklerin Türkçede ve Fransızcada sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlamsal boyutlarına odaklanılarak ele alındığı görülmektedir. Tuna (1949), Eren (1949, 1953), Zülfikar (1995), Demircan (1996, 1997), Ido (1999) ve Omuralieva (2021) tarafından yürütülen çalışmalarda yansıma sözcükler sesbilimsel ve biçimbilimsel açıdan incelenirken Demircan (1997), Jendraschek (2001) ve Akyıldız Ay (2021, 2022) anlamsal boyuta odaklanmıştır. Fransızcada ise Anscombe (1985) yansıma sözcükleri anlamsal açıdan, Barberis (1992) biçimbilimsel açıdan, Kleiber (2006) anlamsal ve göstergebilimsel açıdan ele alırken Noel (1970) çeviribilimsel açıdan incelemiştir.

Demircan (1996, s. 175) yansıma sözcükleri “(g)enelde, varlıkların tekil ya da karşılıklı hareketleri sonucu oluşan amaçlı amaçsız sesler ile özelde canlıların türlü durumlara gösterdikleri sesel⁶ tepkilerin, bir devinime sanal olarak koşulan ses dizilerinin insan diline alınmış biçimleri” şeklinde tanımlar. Araştırmacı, biçimbilimsel olarak bağımsız ve bağımlı olmak üzere iki yansıma sözcük türü arasında ayırım yapar. Bağımlılara -kır, -ür, -ü... gibi biçimbirimleri, bağımsızlara ise “şıp”, “tın” vb. biçimleri örnek göstermektedir. Demircan (1997, s.191) ayrıca yansıma sözcükleri, dilbilimdeki gösterge türleri çerçevesinde ele almakta ve ikonik, belirtik ve simgesel göstergeler hakkında bilgi verdikten sonra yansıma sözcüklere ikonik göstergeler arasında yer vermektedir. İkonik göstergelerin en belirgin özelliği gösteren ile gösterilen arasındaki bağın doğrudan ve nedenli olmasıdır. Diğer bir deyişle, ikonik göstergeler gerçekliği olduğu gibi temsil ederler. Örneğin nesnelerin resimleri ve emojiler birer ikonik göstergedir. Demircan'ın örneğinde "/tıs/" sesi, kapalı bir alanda sıkışıp kalan havanın veya gazın, aniden açılan bir delik veya çatlaktan basınçla dışarı çıkmasını temsil eder. Bu durumda, öncelikle sıkıştırılmış bir kapalılık, ardından dar bir açılma ve sonrasında ise sürekli ve ötümsüz bir sızıntı süreci (tss > tıs) yaşanır. Bu süreç, ses organlarımızın hareketi ve çıkardığı ses dizilimi ile doğrudan bir ilişki içindedir ve hece oluşturmak için araya uygun bir ünlü eklenir. Araştırmacıya göre, tss sesinin güçlü karakteristiği kendiliğinden dar bir ünlü sesin seçilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, ünlü seçimi de mantıklı ve nedenli bir tercih olmaktadır. Bu nedenle, "/tss/" > "/tıs/" ses dönüşümü, açıklanabilir bir gerekçeye dayanmaktadır. Belirtik göstergelerde gösteren ile gösterilen arasında dolaylı bir ilişki vardır. Örneğin, kapalı olan bir kapının gıcırdaması, kapının hareket ettiğini ve muhtemelen birinin giriş yaptığını gösterir. Gıcırdayan kapı, bir hareketin belirtisi olarak kabul edilir. Belirti, bir olayın veya

⁶ Yazarın kullandığı şekliyle aktarılmıştır.

durumun varlığını gösteren bir işarettir ve genellikle bir tür fiziksel veya nedensel bağa dayanır. Simgesel göstergelerde gösteren ile gösterilen arasında doğrudan veya dolaylı bir fiziksel ilişki yoktur; ilişki tamamen nedensizdir ve dilin kendine özgü kurallarıyla belirlenir. Örneğin, "ağaç", "elma", "kitap", "kapı" gibi sözcüklerin anlamları ses dizileriyle doğrudan bir ilişki içinde değildir. Bu tür göstergeler dilde çoğunluğu oluşturur ve simge olarak adlandırılır. Ferdinand de Saussure de dilsel göstergenin nedensizlik özelliğini açıkladıktan sonra yansıma sözcükleri istisnai durum olarak kabul eder ve bu tür sözcüklerin dilin genel yapısında sınırlı bir rol oynadığına ve dilin nedensiz yapısını temelden değiştirmediklerine dikkat çeker (1998, s. 113). Guiraud (1999)'ya göre, her sözcük başlangıçta nedenlidir, kısa veya uzun bir süre bu durum korunur daha sonra nedenlilik ortadan kalkar ve sözcük nedensizleşir. Guiraud (1999, s.36) nedenlilik kavramıyla ilişkili olarak dış nedenlilik ve iç nedenlilik arasında ayırım yapar; dış nedenliliği dil dizgesi dışında, gösterilen nesneyle gösteren biçim arasındaki bağımlı olarak tanımlar. Yansıma sözcüklere, ses nedenliliği ve anlamaktarım nedenliliği olarak ikiye ayırdığı dış nedenlilikte ses nedenliliği kategorisinde yer vermektedir (1999, s.38).

Türkçedeki yansıma sözcükler, Türk dil bilimciler (Hatiboğlu, 1981; Kızılkaya, 1991; Zülfikar, 1995; Ediskun, 2007; Aksan, 2015; Banguoğlu, 2015; Korkmaz, 2022) tarafından doğal seslerin dilde temsil edilme biçimi, yansıma sözcüklerin işlevselliği ve ikileme biçimleri gibi farklı açılardan ele alınmıştır. Hatiboğlu (1981), yansıma sözcüklerin doğal sesleri taklit etmek amacıyla kullanıldığını belirtir ve ikileme türleri olarak inceler. Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler ("şırıl şırıl", "gıcır gıcır" vb.) ve yapı ile ses özellikleri bakımından birbirine benzer farklı sözcüklerin birleşimiyle oluşan ikilemeler ("gacı gacı", "paldır küldür" vb.) olmak üzere iki türe ayırır. Zülfikar (1995), birincil ve ikincil biçimler arasında ayırım yapmıştır. "Çak, çat, küt, şıp, tın" vb. yansıma sözcükleri birincil biçim olarak kabul eden araştırmacı bu temel sesler üzerine -il, -ir, -ış gibi ekler eklenerek oluşturulan, doğal seslerin özelliklerine bağlı olarak genişletilmiş sözcüklere "ikincil biçimler" adını verir. Aksan (2015), yansımali ikilemeleri beş gruba ayırmıştır: yalnızca bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar (horul horul uyumak), derece gösteren farklı biçimleri olan yansımali ikilemeler (tıkır tıkır/ takır takır), iki ögesi aynı seslerden oluşan yansımali ikilemeler (şırıl şırıl), bir ögesi farklı ünlü veya ünsüzlerden kurulan yansımali ikilemeler (çat pat), son olarak da yansımali eylemlerden oluşmuş ulaçlarla kurulan ikilemeler (hıçkır hıçkır). Kızılkaya (1991), yansıma sözcüklerin ünlem olarak kullanılmasını incelemiştir ve cansız nesnelere ilgili, hayvanlarla ilgili, insanlarla ilgili yansıma adlar olarak ayırır. Ediskun (2007), yansımaları ünlem türü olarak ele almıştır ve asıl ünlemler, ünlem olarak kullanılanlar ve yansımalar şeklinde ayırım yapar. Banguoğlu (2015), yansıma sözcükleri tasvir edici ve taklit edici sesler olarak sınıflandırmıştır. Tasvir edici sesler, yaşanan olayların sesini taklit ederken ("güm güm") veya nesnenin görünüş ve hareketini yansıtırken ("ışıl ışıl"), taklit edici sesler ise doğanın seslerini taklit ederek çeşitli kavramları ifade eder. Korkmaz (2022), ses yansımali ünlemlerin, insanların doğadaki hem canlı hem de cansız varlıkların çıkardığı sesleri taklit ederek ürettikleri seslerden oluştuğunu belirtmiştir.

Fransızcada yansıma sözcükleri ele alan çalışmalara (Barbérís, 1992; Grevisse, 1980; Noel, 1970) göz atıldığında yansıma sözcüklerin ünlemler kategorisi altında sınıflandırıldığı görülmektedir. Barbérís (1992) makalesinde, ünlemler ve yansıma sözcükler üzerine ayrıntılı bir çözümleme yapar ve her iki dilbilgisel birimi karşılaştırmalı olarak inceler. Ünlemleri dilin doğal bir parçası olarak tanımlar ve çoğunlukla konuşmacının duygusal tepkilerini ifade etmek için kullandıklarını belirtir. Yansıma sözcükleri ise doğadaki sesleri taklit eden sözcükler olarak niteler ve dilin nedensizlik ilkesi açısından bu sözcüklerin sesleri doğrudan yansıtılmaları nedeniyle bir istisna teşkil ettiklerini belirtir. Ünlemleri iki kategoriye ayırır: yansıma olan ünlemler ve yansıma olmayan ünlemler. Bu iki kategori arasındaki temel farkı, yansıma olan ünlemlerin doğrudan doğal sesleri taklit etmesi, yansıma olmayan ünlemlerin ise daha genel bir duygusal veya işlevsel ifade aracı olarak kullanılması şeklinde açıklamaktadır. Grevisse

(1980, s. 133) yansıma sözcükleri, insan vücudunun bazı kısımları tarafından üretilen gürültü, hayvanların çıkardığı sesler, müzik aletlerinin sesi, makine sesleri, doğa olaylarına eşlik eden sesler gibi ses birimlerin az çok özgün sese uygun bir şekilde temsil edildiği taklit sözcükler olarak açıklamaktadır. Noel (1970) ise yansıma sözcükleri, gerçek dünyadaki sesleri taklit eden sözcükler olarak tanımlamakta, yansıma sözcüklerin çeşitli dillerdeki kullanımını, çeviri zorluklarını ve kültürel farklılıkları da ele almaktadır. Araştırmacı, çevirmenlerin bazen yansıma sözcükleri birebir çevirmek yerine, hedef dilde benzer ses algıları yaratacak sözcükler bulmaya çalıştıklarını, ancak her zaman doğru ve etkili bir eşdeğer bulmanın mümkün olmayabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle çevirmenlerin bazen yaratıcı çözümler üretmek zorunda kaldıklarını ve bu durumun onların dil becerileri ve yaratıcılıklarını ön plana çıkardığını belirtmektedir.

3.2. Çeviri stratejileri

Çeviribilim alanyazınında çeviri stratejisi kavramına yönelik çok sayıda çalışma (Gürçağlar, 2014; J.-P. Vinay ve Darbelnet, 1958; Ballard, 2006; Newmark, 1988; Baker, 1992; Chesterman, 1997; Venuti, 1998; J. F. Aixelá, 1996; Molina ve Albir, 2002 vb.) bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Gürçağlar (2014, s. 38) çeviri stratejisini, "(...) çevirmenlerin bir metni seçerken ve çevirirken o metne yaklaşımları ve aktarım sırasında benimsedikleri birtakım yöntemler" şeklinde tanımlamaktadır. Buna karşılık Jean Paul Vinay ve Jean Darbelnet (1958) ise biri doğrudan diğeri dolaylı olmak üzere iki temel çeviri yaklaşımından söz ederler. Doğrudan çeviri stratejisi üç yöntem içerir: ödünçleme, öykünme ve bire bir çeviri. Dolaylı çeviri ise dört yöntem içerir: dönüştürüm, değiştirim, eşdeğerlik ve uyarlama. Ödünçleme, kaynak dilden hedef dile, hedef dilde doğrudan karşılığı olmayan bir sözcüğün kullanılarak; öykünme, kaynak dildeki bir sözcük ya da yapının hedef dile doğrudan; bire bir çeviri, kaynak dildeki bir sözcük ya da yapının hedef dile kabul edilebilir bir seçenek oluşturmak koşuluyla sözcüğü sözcüğüne aktarılmasına dayanır. Çevirinin kabul edilebilir olması için kaynak dildeki anlamın korunması önemlidir. Genellikle aynı dil ailesinden ve özellikle de aynı kültürden gelen diller arasında yapılan çevirilerde görülmektedir. Dolaylı çeviri yöntemlerinden dönüştürüm, kaynak dildeki yapının anlamı korunarak, dilbilgisel olarak bir birimin (ad, sıfat, belirteç, eylem vb.) farklı türdeki bir birime dönüştürülerek; değiştirim, kaynak dildeki yapının veya ifadenin anlamı korunarak, fakat bakış açısı değiştirilerek; eşdeğeriyle çeviri, kaynak dildeki ifadenin, biçim ve yapı bakımından tamamen farklı ifadeler kullanılarak; uyarlama, kaynak dildeki bir ifadenin hedef kültüre önemli ölçüde değiştirilerek aktarılmasına dayanan yöntemlerdir. Söz konusu yöntemlere eleştirel bir bakışla yaklaşan Michel Ballard (2006), çeviri sürecini daha doğru bir şekilde tanımlayabilmek için "dönüştürüm" yerine "ulam değiştirme", "ödünçleme" yerine "aktarım" gibi terimler ve kavramlar önererek dilin ve çevirinin karmaşıklığını daha iyi yakalamayı önerir. Metnin geneline yönelik bir yaklaşımı temsil eden çeviri yöntemleri ile tümcelere ve daha küçük birimlere yönelik bir yaklaşımı temsil eden çeviri stratejileri (aktarma, yerileştirme, kültürel eşdeğerlik, işlevsel eşdeğerlik vb.) arasında ayırım yapan Peter Newmark (1988), çevirinin merkezindeki temel sorunun kaynak metne bağlı kalarak (uyarlama, serbest çeviri, deyimsel çeviri, iletişimsel çeviri) yapılan çeviri ile hedef dili önceleyen özgür çeviri (uyarlama, özgür çeviri, deyimsel çeviri, iletişimsel çeviri) arasında bir seçim yapmak olduğunu ileri sürer. Mona Baker (1992, s.72) görece daha yakın tarihli çalışmasında, çevirmenlerin kültürel öğeleri çevirirken karşı karşıya kaldıkları zorlukları aşmak üzere ilki benzer anlam ve benzer biçimle çeviri (tam eşdeğerlik) stratejisi, ikincisi benzer anlamı farklı biçimle çeviri (kısmî eşdeğerlik), üçüncüsü açıklama yoluyla çeviri, son olarak çıkarma yoluyla çeviri stratejisi olmak üzere dört çeviri stratejisi önermektedir.

Javier Franco Aixelá (1996) ise kültüre özgü öğelerin çevirisine yönelik olarak ilki koruma veya gözetme, ikincisi yerine koyma veya ikame olmak üzere iki ana strateji türü önerir. Koruma stratejileri, metni

"yabancılaştırma" amacı taşıyan ve kaynak metne yakın kalmayı hedefleyen yaklaşımlar olup tekrar, yazımsal uyarılama, dilsel (kültürel olmayan) çeviri, metin dışı ve metin içi açıklamalar bu strateji grubunda yer almaktadır. Söz konusu stratejiler ayırıcı ve birleştirici özellikleri bakımından aşağıda sunulmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Aixelá'nın kültürel ögelerin çevirisi için belirlediği koruma stratejileri

Çeviri Stratejileri	Kaynak kültüre yakınlık	Çeviri birim sayısı koruma	Sözcük ödünçleme	Sesletimi koruma	Çevirmen notu
Tekrar (Repetition)	√	√	√	√	—
Yazımsal uyarılama (Orthographic adaptation)	√	√	√	√	—
Dilsel (kültürel olmayan) çeviri (Linguistic translation)	√	√	√	√	—
Metin dışı açıklama (Extratextuel gloss)	√	—	—	—	√
Metin içi açıklama (Intratextuel gloss)	√	—	—	—	√

Koruma Stratejileri (Conservation)

Tekrar (Repetition)

Bu yöntemde çevirmenler, mümkün olduğunca kaynak metin ögelerini korumaya çalışırlar. Örneğin Bursa, Ankara, Türkiye vb. şehir ve ülke adlarının özđün şekliyle aktarılması gibi.

Yazımsal uyarılama (Orthographic adaptation)

Kaynak metin dilinin hedef kültürdeki alfabeyle farklı olması durumunda başvurulacak yöntemdir. Örneğin Rus eserlerdeki Rusça özel adların Türkçeye aktarılması gibi. София (Ru.) → Sofya (Tr.)

Dilsel (kültürel olmayan) çeviri (Linguistic translation)

Kaynak metinde bulunan kültürel ögenin hedef kültür ve dilde bulunmaması durumunda çevirmen, ya kaynağa çok yakın bir referans seçer ya da olduğu gibi aktarır. Ölçü ve para birimleri bu stratejinin öne çıkan örnekleridir. [dollars (İng.) → dólares (İsp.) → dolar (Tr.)]

Metin dışı açıklama (Extratextuel gloss)

Çevirmen yukarıda belirtilen yöntemlerden birini kullanır ancak kültüre özđü ögenin anlamına ilişkin bazı açıklamalar sunmanın gerekli olduğunu düşünür. Böyle bir durumda çeviriye dipnot, son not, parantez içinde yorum/çeviri vb. eklenerek metin dışı açıklama yapılır.

Metin içi açıklama (Intratextuel gloss)

Metin dışı açıklama yönteminden tek farkı, çevirmenin açıklamayı metin içinde, dipnot veya parantez gibi işaretler kullanmadan yapmasıdır. Okuyucunun dikkatinin dağılmasını önlemek amacıyla kullanılır.

Yerine koyma stratejileri ise metni yerelleştirmek ve hedef kültür daha fazla ön plana çıkarılmak istendiğinde tercih edilen yaklaşımlar olup araştırmacı bu grupta eşanlamlılık, sınırlı ve tam evrenselleştirme, yerlileştirme, çıkarma ve özgün yaratım gibi yaklaşımları saymaktadır. Söz konusu araştırmacı tarafından önerilen stratejiler ayırıcı ve birleştirici özellikleri bakımından karşılaştırılarak sunulmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Aixelá'nın kültürel öğelerin çevirisi için belirlediği yerine koyma stratejileri

Çeviri Stratejileri		Erek kültüre yakınlık	Genelleme	Eş anlamıyla aktarma (değiştirme)	Kültürel ögeyi silme	Uyarlama
Yerine Koyma stratejileri (Substitution)	Eşanlamlılık (Synonymy)	√	—	√	—	—
	Sınırlı evrenselleştirme (Limited universalization)	√	—	√	—	—
	Tam evrenselleştirme (Absolute universalization)	√	√	—	—	—
	Yerlileştirme (Naturalization)	√	—	√	—	—
	Çıkarma (Deletion)	√	—	—	√	—
	Özgün yaratım (Autonomous creation)	√	—	—	—	√

Yerine Koyma Stratejileri (Substitution)

Eşanlamlılık (Synonymy)

Çevirmen, kültüre özgü ögeyi (KÖÖ) tekrarlamaktan kaçınmak için bir tür eşanlamlı veya benzer sözcükler kullanır.

Yerlileştirme (Naturalization)

Kaynak dildeki kültürel ögenin hedef dilde o kültüre ait ögeyle değiştirilmesi yöntemidir. Örneğin: Romeo ile Juliet → Ferhat ile Şirin vb.

Özgün yaratım (Autonomous creation)

Çevirmenin, metnin anlamını güçlendirmek veya ona yeni bir boyut kazandırmak amacıyla, kaynak metinde bulunmayan bir kültürel ögeyi hedef kitle için metne eklemesidir. “Sweet November” adlı filmin “Kasımda Aşk Başkadır” şeklinde çevrilmesi gibi (Aixela, 1996, s.64).

Sınırlı evrenselleştirme (Limited universalization)

Kaynak metindeki kültürel ögenin aktarılırken değiştirilip veya yakın anlamlı kültürel öge seçilip hedef dilde yeniden ifade edilmesidir. Örneğin: an American football (İng.) → un ballon de rugby (Fr.) (Aixela, 1996, s.63).

Tam evrenselleştirme (Absolute universalization)

Bir önceki yöntemin aynısı gibi olan bu yöntemde çevirmen KÖÖ'ye tam veya yakın anlamlı bir karşılık

bulamadığı takdirde ögeyi tamamen çıkarabilir. Ör: Fransızcada özel tür peynir isimlerinin Le Gouda, le Carré du Vinage, le camembert de Normandie → peynir şeklinde çevrilmesi gibi.

Çıkarma (Deletion)

Adından anlaşılacağı üzere kültürel öge hedef dile aktarılırken çıkarılır. Çevirmenin bu yöntemi uygulaması için kültürel ögenin ideolojik ve biçimsel açıdan uygun olmaması veya hedef kitle için yeterince anlaşılır olmaması gereklidir.

3.3. Merkezi eyleyen olarak insan ve yapay zekâ

Çeviri sürecinin en önemli içsel bileşenlerinden biri merkezi eyleyen, diğer bir deyişle çevirmendir. Tarihte çevirmen birçok farklı şekilde algılanırken yazarla ilişkisi ve merkezi eyleyenin insan veya makine olması bakımından tartışma konusu olmuştur. Nitekim Venuti (1998) de yazar ve çevirmen arasındaki dinamiklerin çeviribilimde sıklıkla tartışılan konulardan biri olduğunu ve çevirmenin, yazarın özgün metnini yeniden yaratırken metnin dil ötesi unsurlarını da dikkate alması gerektiğini ve hedef dildeki okuyuculara yazarın uygun bir şekilde sunulması gerektiğini belirtir (Venuti, 1998). Araştırmacılar makine çevirisinin, özellikle bu süreçte çevirmenlere destek olabileceğinin, ancak hem avantajları hem de dezavantajları bulunduğunun altını çizmektedirler. Nitekim Hutchins (2006)'e göre makine çevirisinin sağladığı en büyük kolaylık, büyük hacimli metinlerin hızlı bir şekilde çevrilmesini sağlamasından ve çevirmenlere zaman kazandırmasından ileri gelmektedir. Makinenin yaptığı büyük çaplı çevirilerin çevirmen tarafından gözden geçirilme zorunluluğu çevirmene önemli bir ek iş yükü oluşturmaktadır (Bowker & Fisher, 2010).

Makine çevirisi (MÇ), Warren Weaver'ın 1947'deki ilk önerisinden bugüne kadar önemli evrelerden geçerek gelişmiştir. İlk yıllarda Rusça-İngilizce gibi belirli dil çiftleri üzerine yoğunlaşan çalışmalar, 1966'da yayımlanan ALPAC raporuyla sekteye uğrasa da özellikle Kanada, Fransa ve Almanya'da devam etmiştir (Hutchins ve Somers, 1992). 1970'lerde düşük maliyetli çeviri sistemlerine olan talep artmış, 1980'lerde ise çeşitlilik gösteren sistemler (SYSTRAN, Logos gibi) ortaya çıkmıştır. 1990'larda ve 2000'lerin başında makine çeviri alanında istatistiksel ve örnek tabanlı yöntemlerle ilerleme kaydedilmiştir. 2010'larda ise nöral makine çevirisi (NMÇ), çeviri kalitesinde büyük bir sıçrama yapmış ve sürekli yeni teknolojik gelişmelerle desteklenen bu alan, küresel iletişimi kolaylaştırma konusunda belirleyici bir rol oynamaya devam etmektedir. Makine çevirisi kural tabanlı, istatistiksel ve nöral olmak üzere üç ana türde gerçekleşir.⁷ Kural tabanlı çeviri, girdi cümlelerinin yapısını çıktı cümleleriyle ilişkilendirirken, istatistiksel çeviri, büyük veri setlerinden çıkarılan istatistiksel bilgilerle çeviri yapar ve her iki çeviri türünde de çıktılar insan tarafından gözden geçirilmeyi gerektirir. Nöral makine çeviri ise, dilin dilbilgisel kurallarını verilerden çıkarma yeteneği sayesinde daha az insan müdahalesine ihtiyaç duyar ve yapay zekâ algoritmalarına dayanır.

ChatGPT, dijital eserleri (örneğin metin, görüntü, müzik, video, programlama kodu vb.) çözümlenmek, düzenlemek ve oluşturmak için doğal dil etkileşiminde kullanılabilen bir "üretici yapay zekâdır". Üretici yapay zekâ, makine öğrenimi süreçlerini kullanarak mevcut verilerden yeni içerik üretebilen bir yapay zekâ biçimidir. ChatGPT, Amerikan OpenAI şirketi tarafından geliştirilen GPT (Generative Pre-trained Transformer) dil modeline dayanmaktadır. Dil modelleri, talimatlar üzerinde eğitilmiş ve kalıpları tamamlamaya odaklı olasılık modelleridir. Bu modeller, doğal dil işlemede (NLP) yaygın olarak kullanılan bir tür sinir ağı mimarisidir (derin öğrenme). ChatGPT, dil modelleri alanında bir başka

⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Makine_çevirisi

teknolojik sıçramayı temsil etmektedir. Yapay zekâ sohbet robotunun doğal dil diyalogu neredeyse bir insandan ayırt edilemez hale gelmiştir. Sistemin performansı dünya çapında büyük şaşkınlığa yol açmıştır. ChatGPT bu nedenle bir yapay zekâ robotu olarak anılmaktadır (Seufert, Eberle ve Handschuh, 2023). ChatGPT, diyalog formatı sayesinde takip sorularını yanıtlayabilmekte, hatalarını kabul edebilmekte, yanlış önermelere meydan okuyabilmekte ve uygunsuz talepleri reddedebilmektedir. Soru yanıtlama, hikâye anlatma, mantıksal akıl yürütme, kod hata ayıklama, makine çevirisi vb. dahil olmak üzere doğal dil işlemenin çeşitli yeteneklerini birleştirir. ChatGPT, çeviri yeteneğinin tetiklenmesi için yönlendirmelere gereksinim duyar ve bu yönlendirmelerin tarzı çeviri çıktılarının kalitesini etkiler (Jiao vd., 2023).

4. Verilerin toplanması ve çözümlenmesi

Söz konusu çizgi romanlardan tez araştırması için derlenen 401 Fransızca yansıma sözcük ile insan çevirmenler tarafından önerilen Türkçe karşılıkları arasından bu çalışma için belirlenen 89 yansıma sözcük bir Excel tablosuna elle girilmiştir. Tablolarda sözcüklerin alındıkları kaynak, insan çevirmenler ve ChatGPT4 tarafından önerilen karşılık ile uygulanan çeviri stratejisi bilgilerine yer verilmiştir. Verilerin çözümlenmesi sırasında bir yansıma sözcük iki farklı insan çevirmen tarafından çevrildiğinde, yansıma sözcüğün yanında “(x2)” ifadesi belirtilmiştir. Bu nedenle, insan çevirmenler için belirlenen toplam strateji sayısı yansıma sözcük sayısından fazla çıkmaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları doğrultusunda yapay zekâ araçlarından ChatGPT’nin ücretli olan son sürümü ChatGPT 4 seçilmiştir.

ChatGPT 4’e öncelikle bağlam bilgisi verilmeksizin yansıma sözcükler girilmiş ve çeviri yaptırılmış, ardından bağlam bilgisi gereksinimini karşılamak ve görsel ile bağlamı ilişkilendirebilmesini sağlamak üzere yansıma sözcük içeren ifadelerden önceki ve sonraki üç ifade birlikte verilerek çevirmesi sağlanmıştır. Bu şekilde elde edilen çeviri önerilerinde insan ve yapay zekâ çevirmenlerin uyguladıkları stratejiler belirlenirken Javier Franco Aixelá’nın kültürel öğelerin çevirisi için önerdiği çeviri stratejileri temel alınmıştır.

İnsan sesi yansıma sözcükler

İnceleme sonucunda, insan seslerini temsil eden 31 dövüşme sesinin çevirisinde insan çevirmenler tarafından 11 sözcüğün⁸ “Tekrar”, 18 sözcüğün⁹ “Yerlileştirme”, 9 sözcüğün¹⁰ “Çıkarma”, 1 sözcüğün¹¹ “Yazımsal Uyarlama”, 4 sözcüğün¹² “Özgün Yaratım” stratejisiyle çevrildiği anlaşılmaktadır. ChatGPT ise aynı sözcüklerden 15’ini¹³ bağlam bağımsız olarak “Tekrar”, 10’unu¹⁴ “Yerlileştirme”, 6’sını¹⁵ “Yazımsal Uyarlama” stratejisini kullanarak çevirirken bağlam verildiğinde 6’sını¹⁶ “Tekrar”, 21’ini¹⁷ “Yerlileştirme”, 1’ini¹⁸ “Yazımsal Uyarlama”, 3’ünü¹⁹ “Özgün Yaratım” stratejisiyle çevirdiği

⁸ Pof !, Pif !, Piff !, Bomm !, Boum !, Bimm !, Pamm !, Bof !, Paff !, Vlan !, Bing ! (x2)

⁹ Bang ! (x2), Paf ! (x2), Vlan !, Tchac ! (x2), Bof !, Crac !, Piff !, Bomm !, Splatc h h !, Boum !, Bimm !, Paf !, Bing !, Tchrac !, Brong !, Paf !, Doiiiing !, Chlonk !

¹⁰ Vlan !, Pamm !, Bof !, Paff !, Vlan !, Bof !, Crac !, Plaonng ! (x2), Tchac ! (x2)

¹¹ Bong ! (x2)

¹² Tchac !, Pif !, Chtiaff !, Splatc h h !

¹³ Pof !, Piff !, Bomm !, Splatc h h !, Bimm !, Pamm ! Bof !, Paff !, Vlan !, Bof ! Bing ! Plaonng !, Bong !, Brong !, Doiiiing !

¹⁴ Bang !, Paf !, Tchac !, Crac !, Tchac !, Paf !, Tchac !, Bing !, Paf !, Chtiaff !

¹⁵ Vlan !, Piff !, Boum !, Tchrac !, Pif !, Chlonk !

¹⁶ Pof !, Bang !, Bing !, Plaonng !, Pif !, Paf !

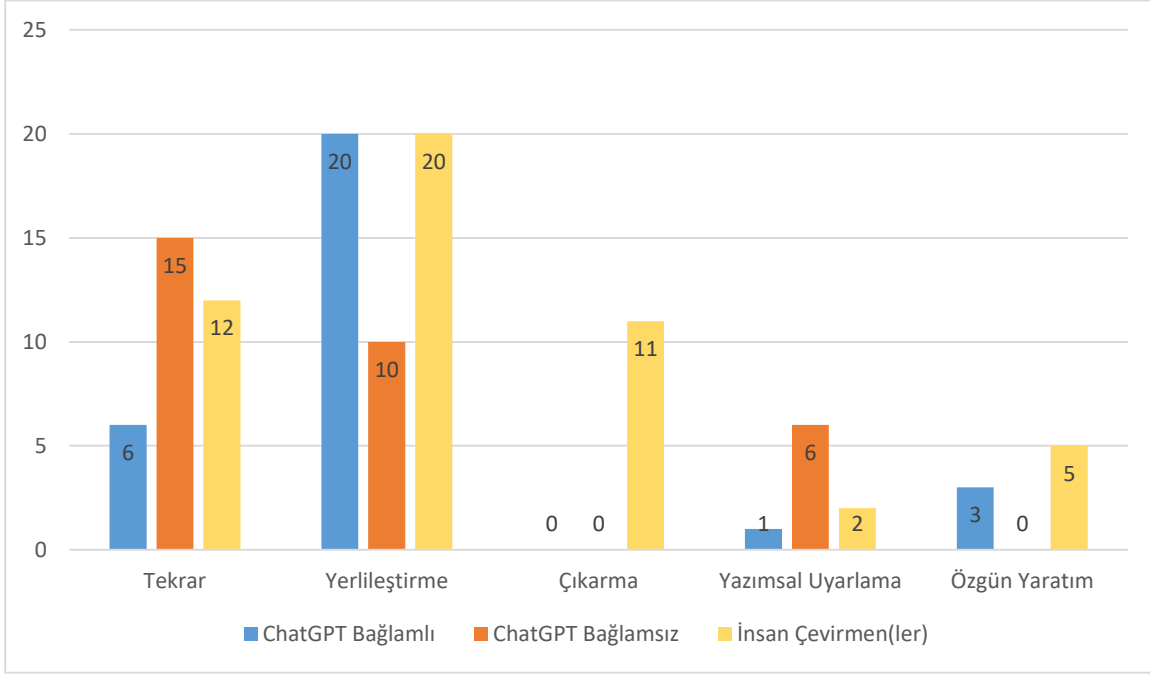
¹⁷ Pif !, Paf !, Vlan !, Tchac !, Piff !, Bomm !, Splatc h h !, Boum !, Bimm !, Pamm !, Bof !, Paff !, Vlan !, Bof !, Bong !, Tchac !, Paf !, Tchac !, Tchrac !, Brong !, Chlonk !

¹⁸ Doiiiing !

¹⁹ Crac !, Bing !, Chtiaff !

belirlenmiştir. Bu verilere ilişkin bakınız:

şekil 1., Ek-1 Tablo 4

şekil 1. ChatGPT 4 ve insan çevirmenler tarafından çevrilen yansıma sözcüklerin çeviri stratejisi dağılımı

ChatGPT bağlamlı ve bağlımsız olarak çeviri yaptığında tekrar ve yazımsal uyarlama stratejilerinin kullanılmasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Bağlam verilerek kullanıldığında ise yerileştirme stratejisini 19, tekrar stratejisini 6 defa kullandığı belirlenmiştir. Buna karşılık, bağlımsız olarak çeviri yaptığında yerileştirmeye 10, tekrara 15 defa başvurduğu görülmektedir. Örneğin “Pif” sözcüğünü bağlamlyken “at”, bağlımsız “Pif” şeklinde çevirmiştir. Buradan hareketle ChatGPT’nin bağlımsız çeviri önerilerinin sözcükleri tekrar etmeye veya kaynak metindeki sözcüğün benzer ses taklitlerini yapmaya dayandığı sonucuna varılabilir.

Hem insan çevirmenler hem de ChatGPT tarafından önerilen çevirilerde insan seslerini temsil eden dövüşme seslerinin genel olarak yerileştirme stratejisi ile aktarıldığı görülmektedir. Nitekim ChatGPT bağlamlı çeviri yaptığında 19, insan çevirmenler çeviri yaptığında 20 defa yerileştirme stratejisine başvurmuştur. Buradan hareketle, kaynak dildeki yansıma sözcüklerin taşıdığı anlamsal içeriğin erek dil ve okur gereksinimleri doğrultusunda belirlenen karşılıklarla aktarılmaya çalışıldığı değerlendirilmektedir. Fransızcadaki “Vlan !” yansıma sözcüğünün “Güm !”, “Tchac !” yansıma sözcüğünün “at” şeklinde çevrilmesi bu stratejinin en belirgin örneklerindedir. Bazı durumlarda (Tchac ! Tchrac !, Pif !, Chtiaff !, Splatchhh !, Crac !, Bing !, Tchrac !) vb. yansıma sözcükler için tam bir karşılık önerilemediğinden hem insan çevirmenler hem de ChatGPT tarafından elimizdeki sözlüklerde yer almayan yeni sözcükler önerildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, “Chtiaff !” sözcüğüne ChatGPT tarafından “şlap !”, insan çevirmenler tarafından “Böngürt” karşılığı önerilirken TDK sözlüğünde yapılan incelemede böyle bir sözcüğün yer almadığı görülmektedir. Veriler ChatGPT’nin, karşılığını bulamadığı yansıma sözcükleri (Vlan !, Piff !, Boum !, Tchrac !, Pif !, Chlonk !) benzer ses taklitlerini yaparak çevirme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin “Tchrac !” yansıma sözcüğü bağlımsız şekilde “rak !” biçimde çevrilmiş, TDK sözlüğü incelendiğinde böyle bir sözcüğe

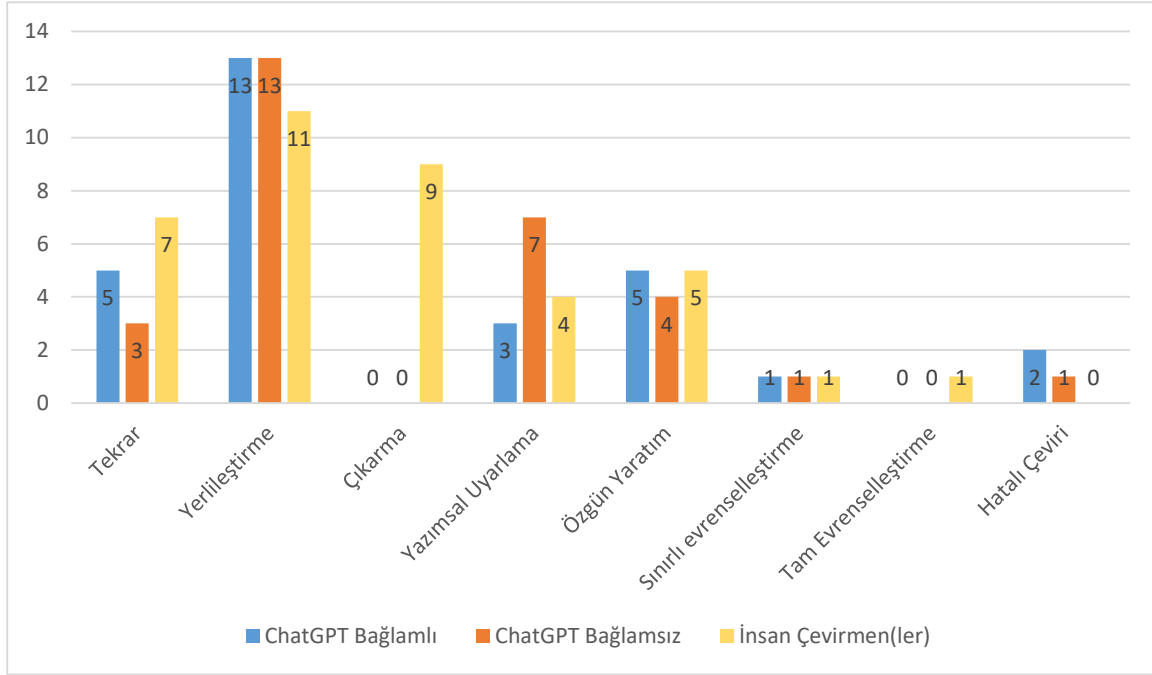
rastlanmamıştır (Bkz. Ek 1. Tablo 4). Bu örnek, dilde sözlükselleşme olgusunu akla getirmektedir. TDK güncel sözlüğünde yer alan tanıma göre sözlükselleşme; “Anlık oluşum sonucu ortaya çıkan, toplumda yaygınlık kazanarak kurumsallaşma aşamasındaki bağlı biçim biriminin asıl biçim hâline gelmesiyle kalıplaşan sözlük birimi”dir. Sözlükselleşme, belirli aşamaları olan bir süreci ifade eder. Bauer'e (1983) göre sözlükselleşme süreci, anlık oluşum (nonce formation), kurumsallaşma (institutionalization) ve son olarak sözlükselleşme (lexicalization) aşamalarından oluşmaktadır. Araştırmacı, karmaşık bir sözcüğün oluşumundaki ilk aşamayı, onun anında yaratılması ve yapı olarak kullanılmaya başlanması olarak açıklamaktadır. İkinci aşama, yapının toplum tarafından benimsenmesi ve kullanılması süreci olan kurumsallaşma aşamasıdır. Bu aşamada, anlamın potansiyel belirsizliği göz ardı edilir. Tek bir anlam veya bazı anlamlar benimsenir ve yeni yapı ortaya çıkar. Bu yapı daha sonra toplum tarafından benimsenir ve kullanılır. Son aşama ise sözlükselleşmedir. Bu aşamada, kurumsallaşmış sözcük artık bir sözlükbirim haline gelir ve sözlüklerde yer alır.

Hayvan sesi yansıma sözcükler

Veri tabanındaki yansıma sözcüklerin 28'inin çeşitli hayvan seslerini temsil eden sesler olduğu belirlenmiştir. Bu sözcüklerin çevirisinde uygulanan stratejiler incelendiğinde insan çevirmenler tarafından 4 sözcüğün²⁰ “Tekrar”, 8 sözcüğün²¹ “Yerlileştirme”, 6 sözcüğün²² “Çıkarma”, 3 sözcüğün²³ “Yazımsal Uyarlama”, 5 sözcüğün²⁴ “Özgün Yaratım”, 1 sözcüğün²⁵ “Sınırlı Evrenselleştirme” ve 1 sözcüğün²⁶ “Tam Evrenselleştirme” stratejisiyle çevrildiği anlaşılmaktadır. ChatGPT ise aynı sözcüklerden 3'ünü²⁷ bağlam bağımsız olarak “Tekrar”, 13'ünü²⁸ “Yerlileştirme”, 7'sini²⁹ “Yazımsal Uyarlama”, 3'ünü³⁰ “Özgün Yaratım”, 1 sözcüğün³¹ “Sınırlı Evrenselleştirme” stratejisini kullanarak ve 1 sözcüğü³² hatalı çevirirken bağlam verildiğinde 5'ini³³ “Tekrar”, 13'ünü³⁴ “Yerlileştirme”, 3'ünü³⁵ “Yazımsal Uyarlama”, 4'ünü³⁶ “Özgün Yaratım”, 1 sözcüğün³⁷ “Sınırlı Evrenselleştirme” stratejisini kullanarak ve 2 sözcüğü³⁸ hatalı çevirdiği belirlenmiştir. Bu verilere ilişkin bakınız:

- 20 Glouglouglou (x2), Grrraaoooo (x2), Grrrrr (x2), BZZZZZ
 21 Tactactac ! Tactactac !, Houhouho (x2), Graaoooo, Ouah ! (x2), Scrontch ! Scrontch !, BZZZZ, Poc !, Cloc ! (x2)
 22 Splatch ! (x2), Graaoooo, Miaff Miaff !, Sniff Sniff !, Psss (x2), BZZZZZ, Zip ! Zip ! Zip !
 23 Cocoricoo (x2), Grat ! Grat !, Flop !
 24 Ouah !, Sniff ! Sniff ! Sniff !, Clac, Poc !, Glop Glop
 25 Smack !
 26 Grrroink ?
 27 Splatch !, Grrraaoooo, Grrroink ?
 28 Tactactac ! Tactactac !, Sniff Sniff !, Glouglouglou, Cocoricoo, Houhouho, Ouah !, Grrrrr, Ouah !, Scrontch ! Scrontch !, BZZZZZ, BZZZZ, Zip ! Zip ! Zip !, BZZZZZ
 29 Graaoooo, Smack !, Flop !, Poc !, Poc !, Glop Glop, Cloc !
 30 Psss, Sniff ! Sniff ! Sniff !, Clac
 31 Grat ! Grat !
 32 Miaff Miaff !
 33 Sniff Sniff !, Graaoooo, Psss, Grrrrr, Grrroink ?
 34 Tactactac ! Tactactac !, Splatch !, Glouglouglou, Cocoricoo, Houhouho, Ouah !, Ouah !, BZZZZZ, BZZZZ, Zip ! Zip ! Zip !, Poc !, Poc !, BZZZZZ
 35 Smack !, Flop !, Glop Glop
 36 Grrraaoooo, Sniff ! Sniff ! Sniff !, Clac, Scrontch ! Scrontch !,
 37 Grat ! Grat !
 38 Miaff Miaff !, Cloc !

Şekil 2., Ek-2 Tablo 5

Şekil 2. ChatGPT 4 ve insan çevirmenler tarafından çevrilen yansıma sözcüklerin çeviri stratejisi dağılımı

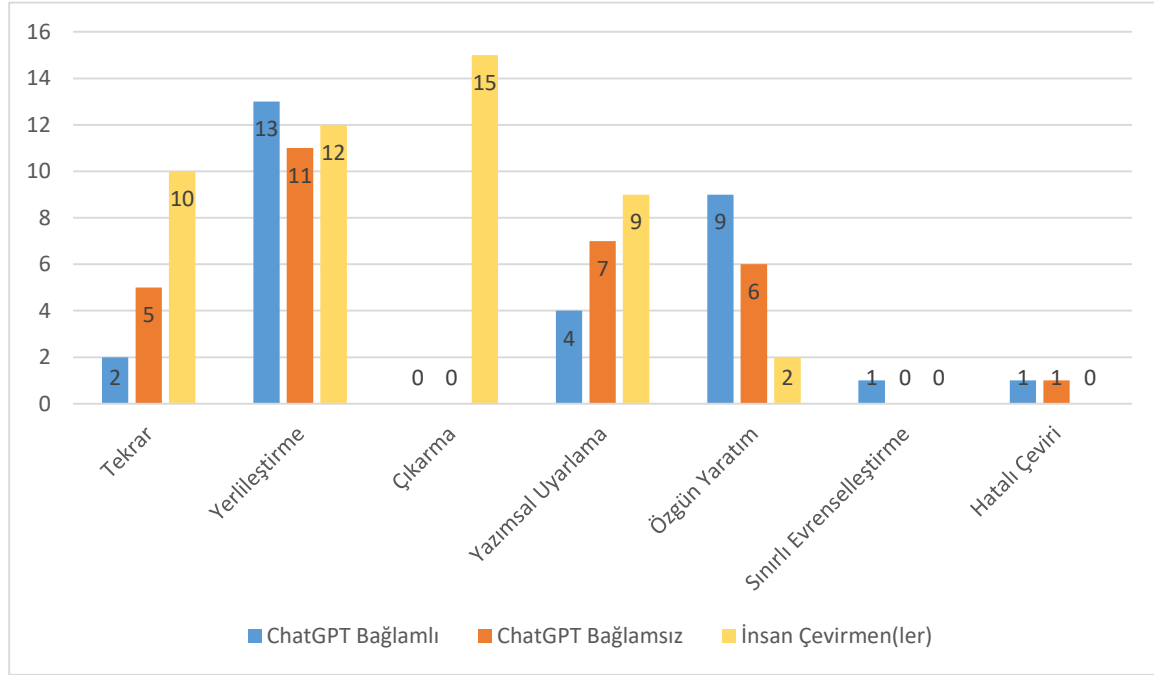
ChatGPT hayvan ses yansımalı sözcüklerin çevirisini bağlamli ve bağlamli olarak yaptığında stratejisinin kullanılmasında farklılık gözlemlenmemiştir. Nitekim bağlam verilmeden veya verildiğinde çeviri yaptırıldığında yapay zekânın bu sözcükleri (13 defa) erek dildeki karşılıklarıyla aktardığı belirlenmiştir. Örneğin “Poc !” yansıma sözcüğü bağlamliken “Pat !”, bağlamliksizken “Tok !”, “Ouah !” sözcüğü “Hav ! Hav !”, “Bzzzz” yansıma sözcüğü “Vız !” şeklinde çevrilmiştir. Bu durumun, söz konusu yansıma sözcük kümesinin (örneğin hav hav, miyav miyav vb.) sözlükselleşmiş olmasından ve ilgili yapay zekâ robotunun veri tabanında zaten yer alıyor olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Buradan hareketle, hayvan sesi yansıma sözcüklerin taşıdığı anlamsal içeriğin erek dil ve okur gereksinimleri doğrultusunda belirlenen karşılıklarla aktarılmaya çalışıldığı değerlendirilmektedir. Bazı durumlarda (Ouah !, Sniff ! Sniff ! Sniff !, Clac, Poc !, Glop Glop, Miaff Miaff !, Psss, Grat ! Grat !) yansıma sözcükler için tam bir karşılık önerilemediğinden hem insan çevirmenler hem de ChatGPT tarafından elimizdeki sözlüklerde yer almayan yeni sözcükler önerildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, “Sniff ! Sniff ! Sniff !” sözcüğüne ChatGPT tarafından “Fıs Fıs Fıs”, insan çevirmenler tarafından “Himpfs ! Himpfs ! Himpfs !” karşılığı önerilirken TDK sözlüğünde yapılan incelemede böyle bir sözcüğün yer almadığı görülmektedir. Veriler ChatGPT’nin, karşılığını bulamadığı yansıma sözcükleri (Graaoorr, Smack !, Flop !, Poc !, Poc !, Glop Glop, Cloc !) benzer ses taklitlerini yaparak çevirme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin “Smack !” yansıma sözcükleri hem bağlamli hem bağlamli şekilde “Şmak !” biçimde çevrilmiş, TDK sözlüğü incelendiğinde böyle bir sözcüğe rastlanmamıştır. (Bkz. Ek 1. Tablo 5)

Doğa ve makine sesi yansıma sözcükler

Veri tabanındaki yansıma sözcüklerin 30’unun çeşitli doğa ve makine seslerini temsil eden sesler olduğu belirlenmiştir. Bu sözcüklerin çevirisinde uygulanan stratejiler incelendiğinde insan çevirmenler

tarafından 8 sözcüğün³⁹ “Tekrar”, 11 sözcüğün⁴⁰ “Yerileştirme”, 13 sözcüğün⁴¹ “Çıkarma”, 9 sözcüğün⁴² “Yazımsal Uyarlama”, 2 sözcüğün⁴³ “Özgün Yaratım” stratejisiyle çevrildiği anlaşılmaktadır. ChatGPT ise aynı sözcüklerden 5’ini⁴⁴ bağlam bağımsız olarak “Tekrar”, 11’ini⁴⁵ “Yerileştirme”, 7’sini⁴⁶ “Yazımsal Uyarlama”, 6’sını⁴⁷ “Özgün Yaratım” stratejisini kullanarak ve 1 sözcüğü⁴⁸ hatalı çevirirken bağlam verildiğinde 2 sözcüğün⁴⁹ “Tekrar”, 13’ünü⁵⁰ “Yerileştirme”, 4’ünü⁵¹ “Yazımsal Uyarlama”, 9’unu⁵² “Özgün Yaratım”, 1 sözcüğün⁵³ “Sınırlı Evrenselleştirme” stratejisini kullanarak ve 1 sözcüğü⁵⁴ hatalı çevirdiği belirlenmiştir. Bu verilere ilişkin bakınız:

Şekil 3. Ek-3 Tablo 6

Şekil 3. ChatGPT 4 ve insan çevirmenler tarafından çevrilen yansıma sözcüklerin çeviri stratejisi dağılımı

ChatGPT bağlamlı olarak çeviri yaptığında 13 “Yerileştirme ve 11 “Özgün Yaratım” stratejisini, bağlımsız olarak çeviri yaptığında 9 “Özgün Yaratım” ve 8 “Yazımsal Uyarlama” stratejisine başvurduğu gözlemlenmiştir. İnsan çevirmenlerin en çok (14 defa) “Çıkarma” stratejisi tercih ettiği tespit edilmiştir. Bunun sonucunda ChatGPT bağlamlı olarak doğa ve makine seslerini hem tam bir karşılık

³⁹ Ptoiiiiiiiiiiiiing !, Boum !, Clong !, Blop Blop Blop (x2), Braoumm (x2), Pan ! Pan ! Pan !, Braom !, Tchinnng !

⁴⁰ Craaac !, Floutch !, Crac !, Pan ! Pan !, Bong ! Bong ! Bong !, Paf !, Poc, Tchac !, Tchac !, Bong (x2)

⁴¹ Craaac !, Fffloup !, Floutch !, Boum !, Pan ! Pan !, Tchic !, Bong ! Bong ! Bong !, Plop Plop Plop (x2), Bonng !, Clang ! Clang ! Clang !, Ding, Dong, Tchac ! (x2)

⁴² Ding, Dong, Bong, Gloop Gloop Gloop, Clang ! Clang ! Clang !, Tchic !, Tchac !, Tchoc !, Tchinnng !

⁴³ Fffloup !, Psschchch...

⁴⁴ Ptoiiiiiiiiiiiiing !, Paf !, Ding Dong Dong Ding, Bonng !, Bong, Bong

⁴⁵ Craaac !, Crac !, Boum !, Pan ! Pan !, Bong ! Bong ! Bong !, Ding, Dong, Tchac !, Blop Blop Blop, Tchac !, Tchinnng !

⁴⁶ Clong !, Tchic !, Tchac !, Tchoc, Clang ! Clang ! Clang !, Gloop Gloop Gloop, Braom !

⁴⁷ Fffloup !, Floutch, Plop Plop Plop, Psschchch..., Poc, Pan ! Pan ! Pan !

⁴⁸ Braoumm

⁴⁹ Paf !, Bonng !

⁵⁰ Crac !, Boum !, Pan ! Pan !, Bong ! Bong ! Bong !, Poc, Tchac !, Tchic !, Tchac !, Tchoc !, Clang ! Clang ! Clang !, Pan ! Pan ! Pan !, Braom !, Bong

⁵¹ Fffloup !, Ding, Dong, Gloop Gloop Gloop

⁵² Floutch !, Ptoiiiiiiiiiiiiing !, Plop Plop Plop, Psschchch..., Clong !, Blop Blop Blop, Tchac !, Bong, Tchinnng !

⁵³ Craaac !,

⁵⁴ Braoumm

önerilemediğinden yeni sözcükler üreterek, hem de erek dildeki karşılıklarıyla aktardığı sonucuna varılmaktadır. ChatGPT bağımsız olarak aktardığında doğa seslerine karşılık önermediği belirlenmiştir. Hem insan çevirmenler hem de ChatGPT tarafından önerilen çevirilerde çeşitli doğa ve makine seslerini temsil eden seslerin genel olarak yerlileştirme, özgün yaratım ve çıkarma stratejileri kullanılarak aktarıldığı görülmektedir. Nitekim ChatGPT bağımlı çeviri yaptığında 13, bağımsız çeviri yaptığında 6, insan çevirmenler ise 12 defa yerlileştirme, 14 defa çıkarma stratejisine başvurmuştur. Örneğin “Tchac !” bağlamlyken “Çıt”, bağımsız “Tak” şeklinde aktarıldığı, insan çevirmenler tarafından ise aktarılmadığı görülmektedir. Bazı durumlarda (Fffloup !, Psschchch..., Craaac !, Floutch !, Ptoiiiiiiiiiiing !, Plop Plop Plop, Psschchch..., Clong !, Blop Blop Blop, Braoumm, Tchac !, Bong, Tchinnng !) yansıma sözcükler için tam bir karşılık önerilemediğinden hem insan çevirmenler hem de ChatGPT tarafından elimizdeki sözlüklerde yer almayan yeni sözcükler önerildiği gözlemlenmektedir. Veriler ChatGPT'nin, karşılığını bulamadığı yansıma sözcükleri (Fffloup !, Ding Dong Dong Ding, Bong ! Bong ! Bong !, Clong !, Tchic !, Tchac !, Tchoc, Clang ! Clang ! Clang !, Gloup Gloup Gloup, Braom !) benzer ses taklitlerini yaparak çevirme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin “Gloup Gloup Gloup !” yansıma sözcükleri hem bağımsız hem bağımlı şekilde “Glup Glup Glup” biçimde çevrilmiş, TDK sözlüğü incelendiğinde böyle bir sözcüğe rastlanmamıştır. (Bkz. Ek 1. Tablo 6)

5. Bulgular ve tartışma

Verilerinin çözümlenmesi sonrasında araştırma sorularına yönelik birçok bulguya ulaşılmıştır. Bu bulgulardan ilki insan çevirmenlerin yansıma sözcüklerin çevirisinde genellikle yerlileştirme ve çıkarma stratejilerine başvurduğu yönündedir. Bu stratejilerden yerlileştirmenin kullanılmasının temel gerekçesinin çevirmenlerin okur odaklı bir yaklaşım benimsemesi olabileceği değerlendirilmektedir. Öte yandan çıkarma stratejisine başvurma gerekçelerinin ise öncelikle bu sözcüklerin karşılıklarının sözlüklerde bulunamaması ve çevirmenin dağarcığında yer almaması olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu sözcüklerin karşılıkları bulunmadığında bire bir çeviri yaklaşımına başvurulması durumunda erek dilde kabul edilemez veya anlaşılabilir çeviriler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin köpeğin kaçış sesi anlamını veren yansıma sözcük “Grao” insan çevirmen tarafından bire bir şekilde çevrilmiş ve erek dilde anlaşılabilir bir çeviri ortaya çıkmıştır. İkinci gerekçe ise kimi zaman yansıma sözcüklerin kaynak dilde de erek dilde de anlamlı sözlükselleştirmeyi gerektirmesi nedeniyle doğal olarak veri tabanlarında veya sözlüklerde yer almaması olabileceği düşünülmektedir. Nitekim veri tabanımızdaki “Böngürt, Vızıt Bonk, Glup, Çlang, Gürlem, Pfor, Lonk” yansıma sözcükleri erişebildiğimiz sözlüklerde (Hamza Zülfikar'ın “Türkçede ses yansımaları kelimeler” inceleme sözlüğü, TDK'nın güncel internet sözlüğü, Tahsin Saraç'ın Fransızca-Türkçe büyük sözlüğü) bulunamamıştır. Bunun nedeni, yansıma sözcüklerin genellikle belirli bir kültürel veya dilsel bağlama özgü olmaları ve incelediğimiz sözlükler arasında ne tam olarak karşılıklarının bulunamamış olmasıdır. Buna bağlı olarak çevirmenler ve yapay zekâ araçlarının, bu sözcüklerin anlamını ve etkisini erek dilde en iyi şekilde yansıtabilmek için anında ve yaratıcı çözümler üretme yoluna başvurabildikleri değerlendirilmektedir. Kılınç'ın (2014) araştırması da bu bulguyu destekler nitelikte veriler sunmaktadır. Kılınç, yansıma sözcüklerin doğrudan çevirisinin hedef dilde anlam kaybına yol açabileceğini ve bu nedenle kültürel ve dilsel özelliklere uygun ifadelerle çevrilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde, Seppälä (1998) da yansıma sözcüklerin evrensel olmadığını ve her dilin kendine özgü ses düğüsü ve ifade biçimleri olduğunu belirterek, bu sözcüklerin dikkatle çevrilmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna ek olarak, Kılınç, ana dili Japonca olmayanların bu tür sözcükleri anlamakta zorlanabileceğini ve farklı çeviri seçeneklerinin sunulmasının bu zorluğu aşmada faydalı olabileceğini belirtmektedir. Kılınç, çeviride erek dil okuyucularının öncelenmesi gerektiğini ve özgün biçime bağlı kalarak anlaşılabilir bir aktarımın sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.

İkinci bulgu kümesi ise ChatGPT'nin çeviri tercihlerine yöneliktir. Söz konusu yapay zekâ uygulamasının yansıma sözcüklere çeviri önerirken hiç çıkarma yapmadığı ve ister bağlamli ister bağlamsız olsun en çok yerlileştirme stratejisine başvurduğu görülmektedir. Yıkar'ın (2003) Farsça yazın, basın ve asker kaynaklı metinleri ChatGPT ile erek dile aktarması ve bu çeviri çıktıların her iki dil çifti için makul kabul edilebilirlik düzeyinde olduğunu bulgularını bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Araştırmacının, ChatGPT'nin bağlam oluşturma, akıcılık ve söz dizimsel kabul edilebilirlik (özne-yüklem-zaman uyumu) gibi konularda yüksek performans sergilediği yönündeki sonuçları da bu görüşü doğrulamaktadır. Bu durum, ChatGPT'nin yansıma sözcüklerin çevirisinde doğrudan çeviri yerine hedef dilin kültürel ve dilsel özelliklerine uygun ifadelerle aktarım yapmayı tercih ettiğini göstermektedir. Ancak, araştırmacının modelin tümçenin öznesini belirlemede hata yapabildiğini, kaynak metinde yer almayan bir sözcük ekleyerek çeviri yapabildiğini ve metindeki bir tümceyi çevirmeyip atladığını belirttiği bulguları, bizim çalışmamızda görülmemiştir. Bununla birlikte, bazı çeviri hatalarıyla karşılaşmıştır. Örneğin domuzların ot yerken çıkardığı ses olan “Miaff Miaff !” yansıma sözcüğü bağlamsız “Miyav Miyav !”, bağlamli “Ming Ming !” şeklinde çevrilmiş, domuz yansıma sesinin Türkçe karşılığı uygulama veri tabanında bulunamadığından dolayı kedi yansıma sesiyle çevrildiği düşünülmektedir. Şimşek çakma sesi anlamına gelen “Braoum” yansıma sözcüğü bağlamsız “Gürlem”, bağlamli “Gürüldeme” şeklinde çevrilmiş, Hamza Zülfikar'ın “Türkçede ses yansımali kelimeler” inceleme sözlüğüne bakıldığında bu sözcüklerin suyun akışını niteleyen karşılıklar olduğu görülmüştür. Bu nedenle yapay zekânın yansıma sözcüğün anlamını tam kavrayamadığını söylemek mümkündür. Tavuğun ötme sesi anlamına gelen “Cloc !” yansıma sözcüğü bağlamli şekilde “Gıdık” olarak çevrilmiş ve bu nedenle ChatGPT'nin yansıma sözcüğün anlamını tespit edemediği düşünülmektedir. ChatGPT'nin yaptığı bir diğere çeviri tercihi yansıma sözcüğü nedensizleştirdiği haliyle çevirmesidir. Buna örnek olarak ağacın kökünden sökülme sesi anlamına gelen “Crac !” yansıma sözcüğü ChatGPT tarafından Hamza Zülfikar'ın a.g.e “çat” yansıma kökünün türevi olan “Çatırdı !” şeklinde çevirdiği sözcük verilebilir. Diğere bir örnek ise ChatGPT'nin köpeğin yeri eşeleme sesi anlamına gelen “Grat !” yansıma sözcüğünü “Kazı” şeklinde normal sözcük olarak çevirmesidir.

Üçüncü bulgu kümesi, birinci bulguyla ilişkili olarak ChatGPT'nin anlık sözlükselleştirme yoluna başvurmasına yöneliktir. Nitekim, ChatGPT, anlık sözlükselleştirmede insan gibi hareket etmektedir. Örneğin dövüşme sesi anlamına gelen “Boum !” yansıma sözcüğü insan çevirmen tarafından “Bom !”, ChatGPT tarafından “Bum !” şeklinde, horozun ötme sesi anlamına gelen “Cocoricoo” yansıma sözcüğü insan çevirmenler tarafından “Kukurikuu”, ChatGPT tarafından “Ü-Ürü-Üü” şeklinde çevrilerek anlık sözlükselleştirme yapılmıştır. ChatGPT'nin insan çevirmenler gibi hareket etmesi, çeviri sürecinde doğal ve bağlama uygun sözcük ve ifadeler oluşturabilme yeteneğini göstermektedir. Bu durum, yapay zekânın dilsel ve kültürel unsurları kavrama kapasitesinin GPT 3.5 versiyonuna göre artmış olduğunu ve insan çevirmenlerin sezgisel yaklaşımlarını taklit edebildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının dilsel doğruluk ve uygunluk açısından insan çevirmenlere yakın performans sergileyebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

6. Sonuç ve değerlendirme

Bu çalışmada, insan ve yapay zekâ aracı çevirmenlerin yansıma sözcükleri çevirirken çeviri stratejileri bakımından benzer ve farklı tercihler yapıp yapmadıkları sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Çözümlemeler sonucunda insan çevirmenlerin ve ChatGPT'nin 89 yansıma sözcüğün Fransızcadan Türkçeye çevirisinde Aixelá'nın stratejilerinden en çok yerlileştirme çeviri stratejisi kullandıkları görülmüştür. İkinci benzerlik ise hem insan çevirmenlerin hem de yapay zekânın anlık sözcük üretme yoluna başvurmasından ileri gelmektedir. Ayrıca, yapay zekânın anlık sözlükselleştirmeyi insan

çevirmenlere benzer şekilde yapabildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, farklılıklar da gözlemlenmiştir: İnsan çevirmenlerin çıkarma stratejisine başvurdukları ve bu nedenle çeviri niteliğini düşürebildikleri, ancak yapay zekânın bu stratejiyi kullanmadığı görülmüştür. ChatGPT'nin çeviri niteliğine bakıldığında bazı hatalar yaptığı tespit edilmiştir. Bu hataların ilki, yansıma sözcüğün anlamını belirlemede ortaya çıkmaktadır. İkincisi ise yansıma sözcüğün karşılığını, bu sözcüğün köken aldığı yansıma seslere dayalı bir nedensellik ilkesine bağlı olmaksızın nedensiz bir biçimde çevirmesidir. Saussure'ün de belirttiği gibi yansıma sözcükler nedenlilik ilkesine dayandırılmaktadır (1998). Bu nedenle sınıflandırılan sözcükler, toplum tarafından kullanıldığça zamanla anlam değişikliklerine uğrayarak başlangıçtaki nedenli anlamlarını kaybedip nedensiz sözcüklere dönüşebilmektedir. Nedenli yansıma seslerden türeyen bu nedensizleşmiş sözcükler Hamza Zülfikar'ın eserinde yer alan yansıma sözcükler sözlüğü kısmındaki türevler kategorisinde (s. 173) sınıflandırılmıştır. Örneğin ChatGPT, "Scrontch!" yansıma sözcüğüne "Gıcırdat!" şeklinde çeviri önermiş ve bu sözcüğün yansıma sesi "gıc", yansıma şekli de "gıcır gıcır"dır. Gıcırdat sözcüğü, dilde yaygın kullanım sonucu nedenli anlamından uzaklaşarak nedensiz bir sözcüğe dönüşmüştür ve Zülfikar'ın eserinde bir türev olarak sınıflandırılmıştır. Böylelikle ChatGPT'nin bu çeviri önerisiyle sözcüğün ilk yansıma kökü ile bağlantısını tam olarak yansıtamadığı ve daha genel bir anlama kaydığı görülmektedir. Bu yüzden ChatGPT'nin süre ve emeği büyük ölçüde azaltmasına rağmen niteliği artırma yönündeki beklentileri kısmen karşılayan çeviriler ortaya koyduğu görülmüştür.

Sonuç olarak araştırma ile elde edilen veriler, yapay zekâ destekli çeviri süreçlerinin verimliliğini ve etkinliğini artırma konusundaki tartışmalara katkı sağlayacağı düşünölmekte ve gelecek çalışmalar için bu bulguların genişletilerek farklı dil çiftlerindeki çeşitli metin türleri üzerinde benzer karşılaştırmalara örnek teşkil edeceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Aixelá, J. F. (1996). *Culture-specific items in translation*. İçinde Alvarez, R. & Vidal, M. C. (Eds.) Translation, Power, Subversion (pp. 52-79). Clevedon: Multilingual Matters.
- Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. (2. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Anscombe, J. C. (1985). *Onomatopées, délocutivité et autres blablas*. In *Revue romane*, 20(2), 169-207.
- Baker, M. (1992). *In other words: a coursebook on translation*. London and New York: Routledge.
- Ballard, M. (2006). *À propos des procédés de traduction*. Palimpsestes. <http://palimpsestes.revues.org/386>. DOI : 10.4000/palimpsestes.386
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri* (10. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Barberis, J. M. (1992). *Onomatopée, interjection : un défi pour la grammaire*. *L'information grammaticale*: 53, 52-57. <https://doi.org/10.3406/igram.1992.3215>
- Bauer, L. (1983). *English word formation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139165846>
- Chesterman, A. (1997). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. John Benjamins.
- Demircan, Ö. (1996). *Türkçede yansımaların özüne doğru*. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*: 7, 175-191.
- Ediskun, H. (2007). *Türk dilbilgisi* (11. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Eren, H. (1949). *İkiz kelimelerin tarihi hakkında*. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 7(2), 283-286.
- Eren, H. (1953). *Onomatopœe'lere ait notlar*. *Journal of Turkology*, 10, 55-58. <https://doi.org/10.18345/tm.00039>
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim/La Sémantique*. (Çev: B. Vardar) İstanbul: Multilingual
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (5.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Gürçağlar, Ş. T. (2014). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Grevisse, M. (1980). *Le bon usage*, Paris : Duculot
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme* (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Hutchins, J. (2006). *Machine translation: History*. In Keith Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Elsevier. pp. 375--383. DOI: 10.1016/B0-08-044854-2/00937-8
- Hutchins, J., & Somers, H. (1992). *An introduction to machine translation*. London: Academic Press Limited.
- Jiao, W. & Wang, W. & Huang, J. & Wang, X. & Shi, S. & Tu, Z. (2023). *Is ChatGPT a good translator? Yes with GPT-4 as the engine*. Tencent AI Lab. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2301.08745>
- Kılınç, E. (2014). *Kenji Miyazawa'nın Yaban Armudu (Yamanashi) adlı öyküsü örneğinde yansıma sözcükler ve çevirisi sorunu*. Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kleiber, G. (2006). *Sémiotique de l'interjection*. In: *Langages*, 40e année, n°161. 2006. L'interjection : jeux et enjeux, sous la direction de Claude Buridant. pp. 10-23. <https://doi.org/10.3406/lgge.2006.2701>
- Korkmaz, Z. (2022). *Türkiye Türkçesi grameri: Şekil bilgisi* (7.baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Kosakai, M. (2011). *Recherche sur les onomatopées et les mots mimétiques : étude comparative entre le français, langue romane et indo-européenne, et le japonais*. Limoges. <http://www.theses.fr/2011LIMO2004>.
- Kumlu, D. & Okul, M. (2023). *Yapay zekâ ile çeviri uygulamaları: Kültürel unsurların çevirisinde*

ChatGPT. Contemporary Translation Studies: Bridging Cultures, Technologies and Societies (pp.24-45). Çizgi Kitapevi e-Kitap.
https://www.researchgate.net/publication/374739798_Yapay_Zeka_ile_Ceviri_Uygulamalari_Kulturel_Unsurlarin_Cevirisinde_ChatGPT

- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. UK: Prentice Hall.
- Newmark, P. (1988b). *Approaches to translation*. UK: Prentice Hall.
- Noel, C. (1970). *Onomatopées et traduction*. Babel, 16(2), 67–73. doi:10.1075/babel.16.2.01noe
- Meinard, M. (2021). *Le défi définitoire de l'interjection et de l'onomatopée : une étude contributive, axée sur l'anglais contemporain*. Linguistique. Université de Lyon, Français.
- Molina, L. & Albir, A. H. (2002). *Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach*. Meta Translators' Journal, 47 (4), 498-512
- Omuralieva, A. (2018). *Türk yazı dilleri ve diyalektlerinde yansımalı fiillerin yapısı*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Saraç, T. (2009). *Büyük Fransızca-Türkçe sözlük* (grand dictionnaire Français-Turc). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Seufert, S. & Eberle, F. & Handschuh, S. (2023). *ChatGPT – Orientierung und erste Empfehlungen für das Gymnasium*. Gymnasium Helveticum, 77(2):21-24.
- Seppälä, S. (1998). *La traduction des onomatopées dans la bande dessinée : étude fondée sur la traduction de "Garfield" d'Anthéa Shackleton*, Mémoire de licence, Université de Genève, École de traduction et d'interprétation, Genève, 170 p.
- Tuna, O. N. (1949). *Türkçede Tekrarlar*. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 3(2-3).
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Güncel Türkçe sözlük*. 10 Temmuz 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Vinay, J.-P. & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction*. Paris: Didier.
- Vinay, J.-P. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation*. (J. C. Sager ve M. J. Hamel, Çev.) Amsterdam: J. Benjamins.
- Venuti, L. (1998). *Translator's invisibility: A history of translation*. London and New York: Routledge.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yeon, K. S. (1995). *Türkçede ve Korecede yansımaların (onomatope) karşılaştırılması*. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi DTCF.
- Yıkar, G. (2023). *Farsca dil eğitiminde yapay zekâ (AI) destekli çeviri ve metin üretme üzerine bir değerlendirme*. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (36), 1204-1221. DOI: 10.29000/rumelide.1369151.
- Zülfikar, H. (1995). *Türkçede ses yansımalı kelimeler*. (İnceleme-Sözlük), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, VIII+699 pp.

Ekler**Ek-1****Tablo 4.** ChatGPT ve insan çevirmenlerin dövüşme sesi ifade eden yansıma sözcüklere ilişkin çeviri önerileri

Fr Yns S	Tr çö 1	Tr çö 2	Tr çö 3	Tr çö 4	Tr çö 5	Tr çö 6	Str 1	Str 2	Str 3
Pof !	Pof !	Pof !	Pof !	Çe	Çe	Çe	Tk	Tk	Tk
Pif !	Pif !	Çat !	Pif !	Çe	Çe	Çe	Tk	Ye	Tk
Bang !	Bam !	Bang !	Bam !	Çe	Çe	Bam !	Ye	Tk	Ye ve Ye
Paf !	Pat !	Pat !	Bom !	Çe	Çe	Güm !	Ye	Ye	Ye ve Ye
Vlan !	Vlam !	Güm !	Rs	Çe	Çe	Pat !	Yu	Ye	Çk ve Ye
Tchac !	Çak !	Çat !	Güm !	Çe	Çe	Çaak !	Ye	Ye	Ye ve Ye
Piff !	Piff !	Pat !	Bom	Çe	Çe	Piff !	Yu	Ye	Ye ve Tk
Bomm !	Bomm !	Bam !	Küt !	Çe	Çe	Bomm !	Tk	Ye	Ye ve Tk
Splatchhh !	Splatch !	Çarp !	Pat !	Çe	Çe	Şaak ! Şuuk !	Tk	Ye	Ye ve Öy
Boum !	Bum !	Güm !	Bom	Çe	Çe	Boum !	Yu	Ye	Ye ve Tk
Bimm !	Bim !	Bam !	Pat	Çe	Çe	Bimm !	Tk	Ye	Ye ve Tk
Pamm !	Pam !	Bam !	Rs	Çe	Çe	Pamm !	Tk	Ye	Çk ve Tk
Bof !	Bof !	Güm !	Rs	Çe	Çe	Bof !	Tk	Ye	Çk ve Tk
Paff !	Paf !	Pat !	Rs	Çe	Çe	Paff !	Tk	Ye	Çk ve Tk
Vlan !	Vlan !	Güm !	Rs	Çe	Çe	Vlan !	Tk	Ye	Çk ve Tk
Bof !	Bof !	Güm !	Rs	Çe	Çe	Pat !	Tk	Ye	Çk ve Ye
Crac !	Çat !	Çit !	Rs	Çe	Çe	Küt !	Ye	Öy	Çk ve Ye
Bing !	Bing !	Bing !	Bing !	Bing !	Çe	Çe	Tk	Tk	Tk ve Tk
Plaong !	Plaong !	Plaong !	Rs	Rs	Çe	Çe	Tk	Tk	Çk ve Çk
Bong !	Bong !	Güm !	Bonc !	Bonc !	Çe	Çe	Tk	Ye	Yu ve Yu
Tchac !	Çak !	Çat !	Rs	Rs	Çe	Çe	Ye	Ye	Çk ve Çk
Paf !	Pat !	Pat !	Çe	Çe	Dank	Çe	Ye	Ye	Ye
Tchac !	Pat !	Çat !	Çe	Çe	Garç	Çe	Ye	Ye	Öy

Bing !	Pat !	Bum !	Çe	Çe	Gümbede	Çe	Ye	Öy	Ye
Tehrac !	Çrak !	Çarptı !	Çe	Çe	Vızıt Bonk	Çe	Yu	Ye	Öy
Brong !	Brong !	Gümbürtü !	Çe	Çe	Gümbedek	Çe	Tk	Ye	Ye
Pif !	Pıt !	Pif !	Çe	Çe	Gümbede	Çe	Yu	Tk	Öy
Paf !	Pat !	Paf !	Çe	Çe	Güm Güm	Çe	Ye	Tk	Ye
Chtiaff !	Çat !	Şlap !	Çe	Çe	Böngürt	Çe	Ye	Öy	Öy
Doiiing !	Doing !	Düing !	Çe	Güm	Çe	Çe	Tk	Yu	Ye
Chlonk !	Çlonk !	Güm !	Çaat !	Çe	Çe	Çe	Yu	Ye	Ye

Fr Yns S: Fransızca yansıma sözcük, Tr çö 1: Türkçe çeviri önerisi 1 (ChatGPT - bağlamsız), Tr çö 2: Türkçe çeviri önerisi 2 (ChatGPT - bağlamlı), Tr çö 3: Türkçe çeviri önerisi 3 (Kervan Yayınları), Tr çö 4: Türkçe çeviri önerisi 4 (Tercüman Gazetesi), Tr çö 5: Türkçe çeviri önerisi 5 (Bulvar Gazetesi), Tr çö 6: Türkçe çeviri önerisi 6 (Remzi Kitabevi), Str 1: Strateji 1 (ChatGPT - bağlamsız), Str 2: Strateji 2 (ChatGPT - bağlamlı), Str 3: Strateji 3 (insan çevirmen(ler)), Çe: çevirisine erişilememiştir, Rs: resimden silinmiştir, Öy: özgün yaratım, Tk: tekrar, Yu: yazımsal uyarılama, Ye: yerlileştirme, Se: sınırlı evrenselleştirme, Çk: çıkarma, Hç: hatalı çeviri

Ek-2

Tablo 5. ChatGPT ve insan çevirmenin hayvan sesine ilişkin yansıma sözcüklerin çevirisi

Fr Yns S	Yns S An	Tr çö 1	Tr çö 2	Tr çö 3	Tr çö 4	Tr çö 5	T r ç ö 6	St r 1	St r 2	St r 3
Tactactac ! Tactactac !	Ağaçkakanın ağacı delerken çıkardığı ses	Tıkır Tıkır	Tak tak tak ! Tak tak tak !	Çe	Çe	Hatur Hatur	Ç e	Y e	Y e	Y e
Splatch !	Balığın adamın yüzüne çarptığında çıkan ses	Splaç !	Şlak !	Rs	Rs	Çe	Ç e	T k	Y e	Ç k ve Ç k
Miaff Miaff !	Domuzların ot yerken çıkardığı ses	Miyav Miyav !	Ming Ming !	Çe	Çe	Rs	Ç e	H ç	H ç	Ç k
Sniff Sniff !	Domuzun burnundaki soluma sesi	Fıs Fıs	Sniff ! Sniff !	Çe	Çe	Rs	Ç e	Y e	T k	Ç k
Glouglouglou	Hindinin ötme sesi	Gluglu	Glu glu glu	Çe	Glouglouglou	Glouglouglou	Ç e	Y e	Y e	T k ve T k
Cocoricoo	Horozun ötme sesi	Ü-Ürü-Üü	Ü-Ürü-Üü	Kukurikuu	Kukurikuu	Çe	Ç e	Y e	Y e	Y u ve

										Y u
Grrraaoo o	Köpeğin kaçış sesi	Grrraa oo	Hööörrrrrh h...	Grrraaoo oo	Grrraaoo o	Çe	Ç e	T k	Ö y	T k ve T k
Houhouho	Köpeğin havlama sesi	Havha v !	Havhavhav	Hav Hav Hav	Hav Hav Hav	Çe	Ç e	Y e	Y e	Y e
Graaooorr	Köpeğin hırlama sesi	Grr !	Grroaorr !	Hırrr	Rs	Çe	Ç e	Y u	T k	Y e ve Ç k
Psss	Köpeğin çıkardığı ses	Şşş !	Psss !	Rs	Rs	Çe	Ç e	Ö y	T k	Ç k ve Ç k
Ouah !	Köpek havlama sesi	Hav !	Hav !	Ben de	Çe	Çe	Ç e	Y e	Y e	Ö y
Grrrrr	Köpeğin havlama sesi	Hırrr	Grrrr	Çe	Grrrrr	Grrrrr	Ç e	Y e	T k	T k ve T k
Ouah !	Köpek havlama sesi	Hav !	Hav !	Çe	Hav Hav	Hav Hav	Ç e	Y e	Y e	Y e ve Y e
Grroink ?	Domuz sesi	Grroin k !	Grrr !	???	Çe	Çe	Ç e	T k	T k	T e
Sniff ! Sniff ! Sniff !	Köpeğin koklama sesi	Fıs Fıs Fıs	Fıs Fıs Fıs	Çe	Çe	Himpfs ! Himpfs ! Himpfs !	Ç e	Ö y	Ö y	Ö y
Grat ! Grat !	Köpeğin yeri eşeleme sesi	Kazı Kazı	Kazı Kazı	Çe	Çe	Gart ! Gart !	Ç e	Se	Se	Y u
Clac	Kuşun gaga sesi	Çıt	Çıt	Çe	Çe	Lakırt	Ç e	Ö y	Ö y	Ö y
Scrontch ! Scrontch !	Sincabın ağacı oyarken çıkardığı ses	Çıtır Çıtır	Gıcırdat ! Gıcırdat !	Çe	Çe	Taka Taka Tak Tak	Ç e	Y e	Y e	Y e
Bzzzzzz	Sineğin uçma sesi	Vız Vız	Vızılta !	Çe	Çe	Rs	Ç e	Y e	Y e	Ç k
Bzzzz	Sineğin uçma sesi	Vız Vız	Vızzz	Çe	Çe	Vızzz	Ç e	Y e	Y e	Y e
Smack !	Sinek	Şmak !	Şmak !	Çe	Çe	Şapırt	Ç	Y	Y	Se

	ısırtığı sesi						e	u	u	
Zip ! Zip ! Zip !	Sineğin kaçış sesi	Vız Vız Vız	Zıp Zıp Zıp	Çe	Çe	Rs	Ç e	Y e	Y e	Ç k
Flop !	Sineğin çorbaya dalma sesi	Flap !	Şlop !	Çe	Çe	Şlop	Ç e	Y u	Y u	Y u
Poc !	Sineğin masaya çarptığında çıkan ses	Tok !	Pat !	Çe	Çe	Lonk	Ç e	Y u	Y e	Ö y
Poc !	Sineğe vurunca çıkan ses	Tok !	Pat !	Çe	Çe	Tak	Ç e	Y u	Y e	Y e
BZZZZZ	Sinek sesleri	Vızzz	Vızzz	Çe	Çe	BZZZZZ	Ç e	Y e	Y e	T k
Glop Glop	Sineğin balı yerken çıkan ses	Glup Glup	Glup Glup	Çe	Çe	Şlup Şlup	Ç e	Y u	Y u	Ö y
Cloc !	Tavuğun ötme sesi	Klok	Gıdık	Gıdak	Gıdak	Çe	Ç e	Y u	H ç	Y e ve Y e

Fr Yns S: Fransızca yansıma sözcük, Yns S An: Yansıma sözcüğün anlamı, Tr çö 1: Türkçe çeviri önerisi 1 (ChatGPT - bağımsız), Tr çö 2: Türkçe çeviri önerisi 2 (ChatGPT - bağlamlı), Tr çö 3: Türkçe çeviri önerisi 3 (Kervan Yayınları), Tr çö 4: Türkçe çeviri önerisi 4 (Tercüman Gazetesi), Tr çö 5: Türkçe çeviri önerisi 5 (Bulvar Gazetesi), Tr çö 6: Türkçe çeviri önerisi 6 (Remzi Kitabevi), Str 1: Strateji 1 (ChatGPT - bağımsız), Str 2: Strateji 2 (ChatGPT - bağlamlı), Str 3: Strateji 3 (insan çevirmen(ler)), Çe: çevirisine erişilememiştir, Rs: resimden silinmiştir, Öy: özgün yaratım, Tk: tekrar, Yu: yazımsal uyarılama, Ye: yerileştirme, Se: sınırlı evrenselleştirme, Çk: çıkarma, Te: tam evrenselleştirme, Hç: Hatalı çeviri

Ek-3

Tablo 6. ChatGPT ve insan çevirmenin doğa ve makine sesine ilişkin yansıma sözcüklerin çevirisi

Fr Yns S	Yns S An	Tr çö 1	Tr çö 2	Tr çö 3	Tr çö 4	Tr çö 5	Tr çö 6	St r 1	St r 2	St r 3
Craaac !	Ağacın kökünden sökülme sesi	Çatırd 1 !	Gıdırrt !	Çe	Çe	Çe	Çatınr !	Ye	Se	Ç k ve Ye
Ffloup !	Ağacın birden büyümesi sesi	Fışşş	Fflup	Vııııj !	Rs	Çe	Çe	Ö y	Y u	Ö y ve Ç k
Floutch !	Ağacın düştüğün de yere çarpma sesi	Flaş !	Flap !	Güümm !	Rs	Çe	Çe	Ö y	Ö y	Ye ve Ç k

Crac !	Vazo kırılınca çıkan ses	Çat !	Şangır !	Şangır !	Küüt !	Çe	Çe	Ye	Ye	Ye
Ptoiiiiiiiiiiing !	Gülle fırlatılınca çıkan ses	Ptoiin g !	Fiyuuuu !	Çe	Ptoiiiiiiiiiiing !	Çe	Çe	Tk	Öy	Tk
Boum !	Çarpışan arabaların birbirine çarpma sesi	Güm !	Güm !	Boum !	Rs	Çe	Çe	Ye	Ye	Tk ve Çk
Pan ! Pan !	Çivi çakma sesi	Tak Tak	Tak Tak	Rs	Çe	Çe	Tak Tak	Ye	Ye	Çk ve Ye
Bong ! Bong ! Bong !	Davul sesi	Dong Dong Dong	Güm ! Güm ! Güm !	Güm ! Güm ! Güm !	Rs	Çe	Çe	Ye	Ye	Ye ve Çk
Plop Plop Plop	İksirin fokurdama sesi	Glup Glup Glup	Gluk Gluk Gluk	Rs	Rs	Çe	Çe	Öy	Öy	Çk ve Çk
Psschchch ...	Kağıdın yanma sesi	Fıışş	Pıışş	Çe	Çe	Pfooor	Çe	Öy	Öy	Öy
Clong !	Kapı kilidinin kırılma sesi	Klonk !	Çang !	Clong !	Çe	Çe	Çe	Yu	Öy	Tk
Paf !	Kapıyı kırma sesi	Paf !	Paf !	Güm	Çe	Çe	Çe	Tk	Tk	Ye
Ding	Kazan yere vurunca çıkan ses	Ding	Din	Din	Rs	Çe	Çe	Ye	Yu	Yu ve Çk
Dong	Kazan yere vurunca çıkan ses	Dong	Don	Don	Rs	Çe	Çe	Ye	Yu	Yu ve Çk
Poc	Kasanın adamın kafasına çaptığında çıkan ses	Dop	Küt	Çe	Çe	Taak	Çe	Öy	Ye	Ye
Tchac !	Okun saplanma sesi	Çak !	Çat !	Çe	Çe	Zınk !	Çe	Ye	Ye	Ye
Tchic !	Ot toplama sesi	Tık !	Çat !	Rs	Çe	Çe	Çik !	Yu	Ye	Çk ve Y

										u
Tchac !	Ot toplama sesi	Tık !	Çıt !	Hart	Çe	Çe	Çak !	Y u	Ye	Ye ve Y u
Tchoc !	Ot toplama sesi	Tık !	Çüt !	Hurt !	Çe	Çe	Çok !	Y u	Ye	Ye ve Y u
Bonng !	Taşın yere düşünce çıkan ses	Bong !	Bonng !	Rs	Çe	Çe	Çe	Tk	Tk	Ç k
Blop Blop Blop	Suyun tekneye dolma sesi	Güp Güp Güp	Glup Glup Glup	Çe	Blop Blop Blop	Blop Blop Blop	Çe	Ye	Ö y	Tk ve Tk
Braoumm	Şimşek çakma sesi	Gürlem	Gürülde me	Çe	Braoumm	Braoumm	Çe	H ç	H ç	Tk ve Tk
Clang ! Clang ! Clang !	Tabağa tokmakla vurunca çıkan ses	Çang Çang Çang !	Çan ! Çan ! Çan !	Rs	Çe	Çe	Çlang ! Çlang ! Çlang !	Y u	Ye	Ç k ve Y u
Pan ! Pan ! Pan !	Tokmak sesi	Tam ! Tam ! Tam !	Tak ! Tak ! Tak !	Pan ! Pan ! Pan !	Çe	Çe	Çe	Ö y	Ye	Tk
Tchac !	Okun saplanma sesi	Tak	Çıt	Çe	Rs	Rs	Çe	Ye	Ye	Ç k ve Ç k
Bong	Teknelerin çarpışma sesi	Bong	Gum	Çe	Çe	Bonk	Çe	Tk	Ö y	Y u
Gloup Gloup Gloup	Teknenin su alıp batma sesi	Glup Glup Glup	Glup Glup Glup	Çe	Çe	Glup Glup Glup	Çe	Y u	Y u	Y u
Braom !	Yağın yeraltındaki fişkırtma sesi	Grom !	Fuşşş !	Çe	Çe	Braom !	Çe	Y u	Ye	Tk
Bong	Yere düşen taşın çıkardığı ses	Bong	Güm	Güm	Güm	Çe	Çe	Tk	Ye	Ye ve Ye
Tchinng !	Zincirlerin çözülme kopma sesi	Zıng	Cinling	Tchinng !	Çe	Çe	Çiinng !	Ye	Ö y	Tk ve Y u

Fr Yns S: Fransızca yansıma sözcük, Tr çö 1: Türkçe çeviri önerisi 1 (ChatGPT - bağlamsız), Tr çö 2:

Türkçe çeviri önerisi 2 (ChatGPT - bağlamlı), Tr çö 3: Türkçe çeviri önerisi 3 (Kervan Yayınları), Tr çö 4: Türkçe çeviri önerisi 4 (Tercüman Gazetesi), Tr çö 5: Türkçe çeviri önerisi 5 (Bulvar Gazetesi), Tr çö 6: Türkçe çeviri önerisi 6 (Remzi Kitabevi), Str 1: Strateji 1 (ChatGPT - bağlamsız), Str 2: Strateji 2 (ChatGPT - bağlamlı), Str 3: Strateji 3 (insan çevirmen(ler)), Çe: çevirisine erişilememiştir, Rs: resimden silinmişti, Öy: özgün yaratım, Tk: tekrar, Yu: yazımsal uyarılama, Ye: yerileştirme, Se: sınırlı evrenselleştirme, Çk: çıkarma